

รายงานฉบับสมบูรณ์

โครงการ : ศึกษากระบวนการบริหารจัดการลำห้วยปวงตึก (ตาปาด) โดย
เครือข่ายชุมชนตำบลปวงตึก อำเภอสังขะ จังหวัดสุรินทร์

จัดทำโดย

นายไพฑูรย์ ศิริชัย และคณะ

สนับสนุนโดย : สำนักงานกองทุนสนับสนุนงานวิจัย (สกว.)
ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น

รายงานฉบับสมบูรณ์

โครงการ : ศึกษากระบวนการบริหารจัดการลำห้วยปวงตึก (ตาปาด) โดย
เครือข่ายชุมชนตำบลปวงตึก อำเภอสังขะ จังหวัดสุรินทร์

จัดทำโดย

นายไพฑูรย์ ศิริชัย และคณะ

สนับสนุนโดย : สำนักงานกองทุนสนับสนุนงานวิจัย (สกว.)
ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น

บทคัดย่อ

การศึกษาวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1. เพื่อศึกษาการใช้ประโยชน์จากฐานทรัพยากรในลำห้วยปวงตึก (ตาปาด) ของชุมชน 3 หมู่บ้าน 2. เพื่อศึกษาสถานการณ์ปัญหาและความขัดแย้งของชุมชนในการจัดการลำห้วยปวงตึก(ตาปาด) 3. เพื่อศึกษาวัฒนธรรมภูมิปัญญาของชุมชน 3 หมู่บ้าน ในการจัดการลำห้วยปวงตึก(ตาปาด) 4. เพื่อศึกษากระบวนการจัดการลำห้วยปวงตึก (ตาปาด) โดยความร่วมมือของชุมชน 3 หมู่บ้าน การศึกษาครั้งนี้เลือกพื้นที่บ้านปวงตึก ทั้ง 3 ชุมชน เป็นพื้นที่ทำการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ มีประชาชนที่เป็นกลุ่มเป้าหมายทั้ง 3 ชุมชน เพื่อทำงานร่วมกันในการพัฒนาลำห้วยปวงตึก(ตาปาด) ซึ่งมีกลุ่มผู้นำที่ทำหน้าที่ในการประสานงานกับชาวบ้านประกอบไปด้วย 1. ผู้ใหญ่บ้านของแต่ละหมู่บ้าน 2. สมาชิกสภาองค์การบริหารตำบลของแต่ละหมู่บ้านจำนวน 2 คน 3. ตัวแทนกลุ่มต่างๆภายในชุมชน ซึ่งกลุ่มดังกล่าวนี้จะทำหน้าที่ผู้ประสานงานและทำความเข้าใจกับชาวบ้านในเรื่องของการทำงานพัฒนาลำห้วยปวงตึก(ตาปาด) การเตรียมการศึกษาวิจัยนั้นเริ่มโดยการวางแผนกำหนดช่วงการทำงานลงเก็บข้อมูลในพื้นที่ เครื่องมือที่ใช้ในการทำการศึกษาวิจัยคือ กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research:PAR) วิธีการคือ แบบสอบถาม การสัมภาษณ์เชิงลึก การจัดเวทีเสวนา การสังเกตการณ์ การทดลอง

ผลการศึกษาวิจัย ศึกษากระบวนการบริหารจัดการลำห้วยปวงตึก(ตาปาด) โดยเครือข่ายชุมชนตำบลปวงตึก อ. สังขะ จ.สุรินทร์ พบว่าลำห้วยปวงตึกเป็นลำห้วยสำคัญที่หล่อเลี้ยงผู้คนในชุมชนทั้ง 3 ชุมชน ผู้คนส่วนใหญ่ล้วนมีวิถีชีวิตเกี่ยวข้องกับลำห้วยปวงตึกทั้งสิ้น มีการเข้าใช้ประโยชน์จากลำห้วยปวงตึกทั้งทางตรงและทางอ้อม จากการเข้าใช้ลำห้วยปวงตึกส่งผลให้สภาพลำห้วยปวงตึกเสื่อมโทรมลง เนื่องจากการเข้าใช้ที่ไม่ตระหนักถึงผลกระทบที่จะเกิดขึ้น นอกจากนั้นปัญหาที่พบในลำห้วยปวงตึกก็ยังมีให้พบอยู่ ในเรื่องของการรุกรานเขตลำห้วย ปริมาณน้ำไม่คงที่ ในเรื่องของการจัดสรรน้ำจากเขื่อนขนาดมอญ เรื่องของน้ำท่วม ในเรื่องการใช้สารเคมีในการทำเกษตรของชาวบ้าน และปัญหาในเรื่องการตื้นเขินของลำห้วย ซึ่งปัญหาที่กล่าวมาแล้วนั้นพบว่าส่วนหนึ่งมาจากการเข้าใช้ลำห้วยของชาวบ้าน และเกิดจากภัยธรรมชาติ ส่วนใหญ่นั้นปัญหาที่เกิดขึ้นเกิดจากการเข้าใช้ประโยชน์ของชาวบ้านเป็นส่วนใหญ่ เมื่อเกิดปัญหาดังกล่าวขึ้นชาวบ้านทั้ง 3 ชุมชนจึงร่วมมือกันในการวางแผนเพื่อพัฒนาลำห้วยปวงตึกให้อุดมสมบูรณ์ ซึ่งจากการวางแผนร่วมกันของชาวบ้านทั้ง 3 ชุมชน และคณะทำการวิจัย พบว่าได้มีแผนการพัฒนาลำห้วยปวงตึกที่ถือเป็นข้อปฏิบัติร่วมกันทั้ง 3 ชุมชน ที่ทำงานอย่างสอดคล้องกัน มีเขตอนุรักษ์พันธุ์สัตว์น้ำ กำหนดเขตริมตลิ่ง รวมไปถึงการพัฒนาระบบนิเวศต่างๆรอบๆลำห้วยปวงตึกของแต่ละชุมชน ให้อยั่งยืนและยาวนาน

สารบัญ

หน้า

บทที่ 1 บทนำ

1.1	ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	1
1.2	คำถามการวิจัย	2
1.3	วัตถุประสงค์	3
1.4	กรอบแนวคิดการวิจัย	4
1.5	ระยะเวลาในการศึกษา	5
1.6	ขั้นตอนการศึกษาและเครื่องมือการวิจัย	5
1.7	ผลที่คาดว่าจะได้รับ	6

บทที่ 2 ทบทวนพัฒนาการของพื้นที่

2.1	ประวัติศาสตร์ชุมชน	8
2.2	บริบทชุมชนปวงตึก	10
2.3	ปฏิทินชุมชน	15
2.4	วัฒนธรรมการบริโภค	16
2.5	ฐานทรัพยากรธรรมชาติในชุมชน	18
2.6	ปฏิทินการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรทางด้านการเกษตร	20
2.7	ปฏิทินการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรทางด้านสัตว์	21
2.8	สถานการณ์ในลำห้วยปวงตึก	22

บทที่ 3 วิธีการวิจัย

3.1 วิธีการดำเนินการศึกษา	24
3.2 ขอบเขตการวิจัย	24
3.3 กิจกรรมการวิจัย	25

บทที่ 4 สรุปผลการดำเนินงาน

4.1 บ้านปวงตึก หมู่ 3	41
4.2 บ้านสะพานใหม่พัฒนา หมู่ 17	42
4.3 บ้านปวงตึกใต้ หมู่ที่ 8	42
4.4 การใช้ประโยชน์จากทรัพยากรในลำห้วยปวงตึก	43
4.5 สถานการณ์ปัญหาความขัดแย้ง	47
4.6 วัฒนธรรมภูมิปัญญาและกระบวนการจัดการลำห้วยปวงตึก โดยความร่วมมือของ 3 หมู่บ้าน	48
4.7 ฐานข้อมูลทรัพยากรธรรมชาติของห้วยปวงตึก	50

บทที่ 5 สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

5.1 สรุปผลการศึกษา	51
5.2 อภิปรายผล	53
5.3 อุปสรรคและปัญหา	53
5.4 ข้อเสนอแนะ	54

ภาคผนวก

แผนที่ชุมชน 3 หมู่บ้าน	55
ภาพการวางแผนกิจกรรม	59
แบบสอบถามในการทำงานวิจัย	62

สารบัญภาพ

หน้า

ภาพประกอบที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย	4
ภาพประกอบที่ 2 สภาพทางกายภาพของชุมชน	10
ภาพประกอบที่ 3 แหล่งน้ำต่างๆในลำห้วยปวงตึก	19
ภาพประกอบที่ 4 ลำห้วยปวงตึก	20
ภาพประกอบที่ 5 การใช้ประโยชน์จากลำห้วยปวงตึก	22
ภาพประกอบที่ 6 ความอุดมสมบูรณ์ของลำห้วยปวงตึก	23
ภาพประกอบที่ 7 การใช้ประโยชน์จากลำห้วยปวงตึก	24
ภาพประกอบที่ 8 แผนผังชุมชนทั้ง 3 ชุมชน	59
ภาพประกอบที่ 9 แผนที่ตำบลตาตุม	60
ภาพประกอบที่ 10 การสร้างแผนที่เดินดิน	61
ภาพประกอบที่ 11 การทำปฏิทินการใช้ประโยชน์จากสัตว์	61
ภาพประกอบที่ 12 ป้ายเขตอนุรักษ์สัตว์น้ำ	62
ภาพประกอบที่ 13 ภาพฝายชะลอน้ำ	62
ภาพประกอบที่ 14 การประชุมวางแผนการทำงาน	63
ภาพประกอบที่ 15 ภาพการสำรวจพื้นที่	64

สารบัญตาราง

	หน้า
ตารางที่ 1 ปฏิทินชุมชน	16
ตารางที่ 2 ปฏิทินการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรทางการเกษตร	21
ตารางที่ 3 ปฏิทินการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรทางด้านสัตว์	22

บทที่ 1

บทนำ

1. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

1.1 ความเป็นมาของพื้นที่และสภาพปัญหา

ชุมชนบ้านปวงตึก ตำบลตาตุม อำเภอสงขะ จังหวัดสุรินทร์ เป็นชุมชนแนวเขตชายแดนไทยกัมพูชา ตั้งขึ้นมานานประมาณ 100 กว่าปีมาแล้ว มีบรรพบุรุษเป็นชาวกวยอพยพมาจากแคว้นจำปาศักดิ์ โดยมีผู้นำในชุมชนคนแรกคือขุนอินทร์ ในเวลาต่อมาได้ขึ้นทะเบียนหมู่บ้านเป็นทางการโดยมีผู้ใหญ่บ้านคนแรกของชุมชนบ้านปวงตึก คือ นายเบน ประดับประดา

ภายใต้เงื่อนไขของการบริหารจัดการชุมชนกับการขยายตัวของชุมชนและประชากร ที่ส่งผลต่อการบริหารจัดการภายในชุมชนบ้านปวงตึก จึงได้มีการแยกหมู่บ้านในการบริหารจัดการออกเป็นดังนี้คือ คือ หมู่บ้านปวงตึกคือหมู่ที่ 3 ซึ่งเป็นหมู่บ้านดั้งเดิมโดยมี นายเียน ทองกลางเป็นผู้ใหญ่บ้านคนที่ 11 ปัจจุบันมีประชากรที่อาศัยอยู่จำนวน 645 คน ต่อมาคือบ้านสะพานใหม่พัฒนาหมู่ที่ 17 แยกจากบ้านปวงตึกเมื่อปี พ.ศ. 2544 โดยมีนาย ไพฑูรย์ศิริชัย เป็นผู้ใหญ่บ้าน มีจำนวนประชากรรวม 451 คน ชาย 227 คน หญิง 224 คน และตามมาก็คือบ้านปวงตึกใต้ หมู่ที่ 18 แยกจากบ้านปวงตึกในปี 2549 โดยนายมีนายไสว ไสย์ ยังเป็นผู้ใหญ่บ้าน มีจำนวนประชากรรวม 534 คน ชาย 265 คน หญิง 269 คน ชุมชนแถบนี้มีภาษาท้องถิ่นที่ใช้สื่อสารคือมีด้วยกัน 4 ภาษา คือ ส่วย เขมร ลาว(อีสาน) และไทย ตั้งอยู่ห่างที่ว่าการอำเภอสงขะ ระยะทาง 27 กิโลเมตร และห่างจากจังหวัดสุรินทร์ 80 กิโลเมตร

ในด้านการประกอบอาชีพนั้น จากสภาพพื้นที่ที่ตั้ง ที่เป็นโคกเนินมีแอ่งบ้างสลับกัน อาชีพหลักจึงเป็นการทำการเกษตร คือทำนาในพื้นที่ลุ่มต่ำ ในพื้นที่โคกจะเป็นการทำไร่ เช่น ยางพารา ไร่มันสำปะหลัง ไร่อ้อย เลี้ยงสัตว์ เช่น วัว ควาย

ในด้านฐานทรัพยากรธรรมชาติที่สำคัญ คือลำห้วยปวงตึกเป็นภาษาถิ่นเขมรและมีชื่ออีกอย่างคือห้วยตาปาด มีต้นกำเนิดของลำห้วยปวงตึก (ตาปาด) กำเนิดมาจากพนมดงรัก หรือพนมดงรัก ไหลไปรวมลงสู่อ่างเก็บน้ำห้วยขนาดมอญก่อนจะไหลลงสู่ลำห้วยปวงตึก (ตาปาด) เป็นระยะทางรวมประมาณ 6 กิโลเมตร จากอ่างเก็บน้ำห้วยขนาดมอญจนถึงชุมชนบ้านปวงตึก โดยขนาดความกว้างของลำห้วยประมาณ 5-6 เมตร แต่บางจุดก็จะเป็นแอ่งหินกว้าง มีความกว้าง ประมาณ 9 – 10 เมตร ลำห้วยปวงตึก (ตาปาด) จะทอดตัวไหลตัดผ่านชุมชนบ้านปวงตึก ดังนั้นห้วยปวงตึก (ตาปาด) จึงเป็นแหล่งน้ำที่สำคัญในการหล่อเลี้ยงชีวิตมาแต่บรรพบุรุษจนถึงปัจจุบันในหลายด้าน ทั้งในด้านการอุปโภค บริโภค การเกษตรเพาะปลูกพืช ประมงท้องถิ่นเช่นการจับปลาเลี้ยงปลา แหล่งอาหารจากพืชผักจากลำห้วยรวมทั้งปาริมห้วย เป็นที่เลี้ยงสัตว์จำพวกโคกระบือ และแหล่งน้ำในระบบประปา

ด้านรูปแบบในการเข้าไปใช้ประโยชน์จากฐานทรัพยากรลำห้วยปวงตึก(ตาปาด) เดิมนั้นการจัดการตามสภาพของวิถีชีวิตแบบพึ่งพาอาศัย ก่อนหน้านั้นน้ำในลำห้วยปวงตึก (ตาปาด) สามารถดักต็มได้โดยตรง ซึ่งปัจจุบันน้ำในลำห้วยในด้านคุณภาพของน้ำไม่เหมาะกับการใช้บริโภคโดยตรงแล้ว ส่วนหนึ่งเกิดจากวิธีการผลิตทางการเกษตรที่มีการใช้เคมี มีการปรับพื้นที่ป่าเพื่อขยายพื้นที่ปลูกพืชเศรษฐกิจมากขึ้น เช่น อ้อย มันสำปะหลัง ยางพารา และการวิธีการทำมาหากินเริ่มมีการปรับตัว ประกอบกับจำนวนประชากรที่เพิ่มขึ้นในขณะที่ความต้องการน้ำในการอุปโภคบริโภคก็เพิ่มสูงขึ้นตามเป็นเงา ฐานทรัพยากรในชุมชนคือลำห้วยปวงตึก(ห้วยตาปาด) จึงเป็นฐานทรัพยากรที่ชุมชนมีการนำมาใช้ประโยชน์สูงและมีแนวโน้มสูงขึ้นเรื่อยๆแต่ฐานทรัพยากรน้ำมีอยู่จำกัด ทำให้ที่ผ่านมาในชุมชนมีกรณีปัญหาในการจัดสรรน้ำทั้งในระดับครัวเรือน และระหว่างหมู่บ้านขึ้นและมีแนวโน้มที่จะรุนแรงหากไม่มีระบบการบริหารจัดการฐานทรัพยากรที่เหมาะสมสอดคล้องต่อชุมชน

1.2 ปัญหานำการวิจัยและความต้องการในการแก้ไขปัญหของชุมชน

จากสภาพปัญหาของชุมชนกับฐานทรัพยากรแหล่งน้ำในห้วยปวงตึกที่เริ่มมีปัญหาเรื่องคุณภาพของน้ำจากวิธีการเกษตรที่มีการใช้เคมีสูง ซึ่งในสภาพที่ตั้งของชุมชนจัดอยู่ว่าเป็นชุมชนที่อยู่ในเขตต้นน้ำ ของห้วยปวงตึก (ตาปาด) ที่จะไหลไปรวมสู่อ่างเก็บน้ำขนาดมอญ ประกอบกับปริมาณน้ำหากเป็นในช่วงหน้าแล้ง ปริมาณน้ำจะลดน้อยลงเร็วมากสำหรับในปัจจุบัน แต่ความต้องการน้ำของคนในชุมชนกลับเพิ่มสูงขึ้นสืบเนื่องมาจากวิธีการผลิตของชุมชน ซึ่งในเชิงกลไกการจัดการของชุมชนไม่มีระบบแบบแผนที่เข้าไปบริหารจัดการฐานทรัพยากรที่เชื่อมโยงกับปัญหาของลำห้วยปวงตึก (ตาปาด) กับชุมชน 3 หมู่บ้าน ที่เป็นฐานทรัพยากรสำคัญในชุมชน ดังนั้นในโครงการวิจัยในชื่อ โครงการศึกษากระบวนการบริหารจัดการลำห้วยปวงตึก(ตาปาด) โดยเครือข่ายชุมชนตำบลปวงตึก อ. สังขะ จ.สุรินทร์

ซึ่งในการจัดทำโครงการศึกษารูปแบบกระบวนการบริหารจัดการลำห้วยปวงตึก(ตาปาด) นำสู่การสร้างระบบการบริหารจัดการฐานทรัพยากรน้ำห้วยปวงตึก (ตาปาด) ที่ตอบสนองต่อการอุปโภคบริโภคในชุมชนโดยมีกลไกเครือข่ายระหว่างหมู่บ้านในการจัดการผ่านข้อตกลงร่วมกันที่เป็นแบบแผนในชุมชนในการจัดการฐานทรัพยากรห้วยปวงตึก (ตาปาด) ต่อไป

2. คำถามในการวิจัย

2.1 คำถามวิจัยหลัก

กระบวนการบริหารจัดการห้วยปวงตึก (ตาปาด) โดยเครือข่ายชุมชนบ้านปวงตึก บ้านปวงตึกได้บ้านสะพานใหม่พัฒนา ต.ตาตุมอ.สังขะ จ.สุรินทร์เป็นอย่างไร?

2.2 คำถามวิจัยรอง

- 1) บริบทของชุมชนกับการความเปลี่ยนแปลงของลำห้วยปวงตึก (ตาปาด)เป็นอย่างไร
- 2) สถานการณ์ปัญหาและความขัดแย้งในการใช้จากห้วยปวงตึกของแต่ละชุมชนเป็นอย่างไร
- 3) วิธีการและกระบวนการในการบริหารจัดการห้วยปวงตึกร่วมกันของแต่ละชุมชนมีวิธีการและกระบวนการอย่างไร
- 4) คุณค่าของการบริหารจัดการห้วยปวงตึกร่วมกันของชุมชนตำบลปวงตึกเป็นอย่างไร

3. วัตถุประสงค์

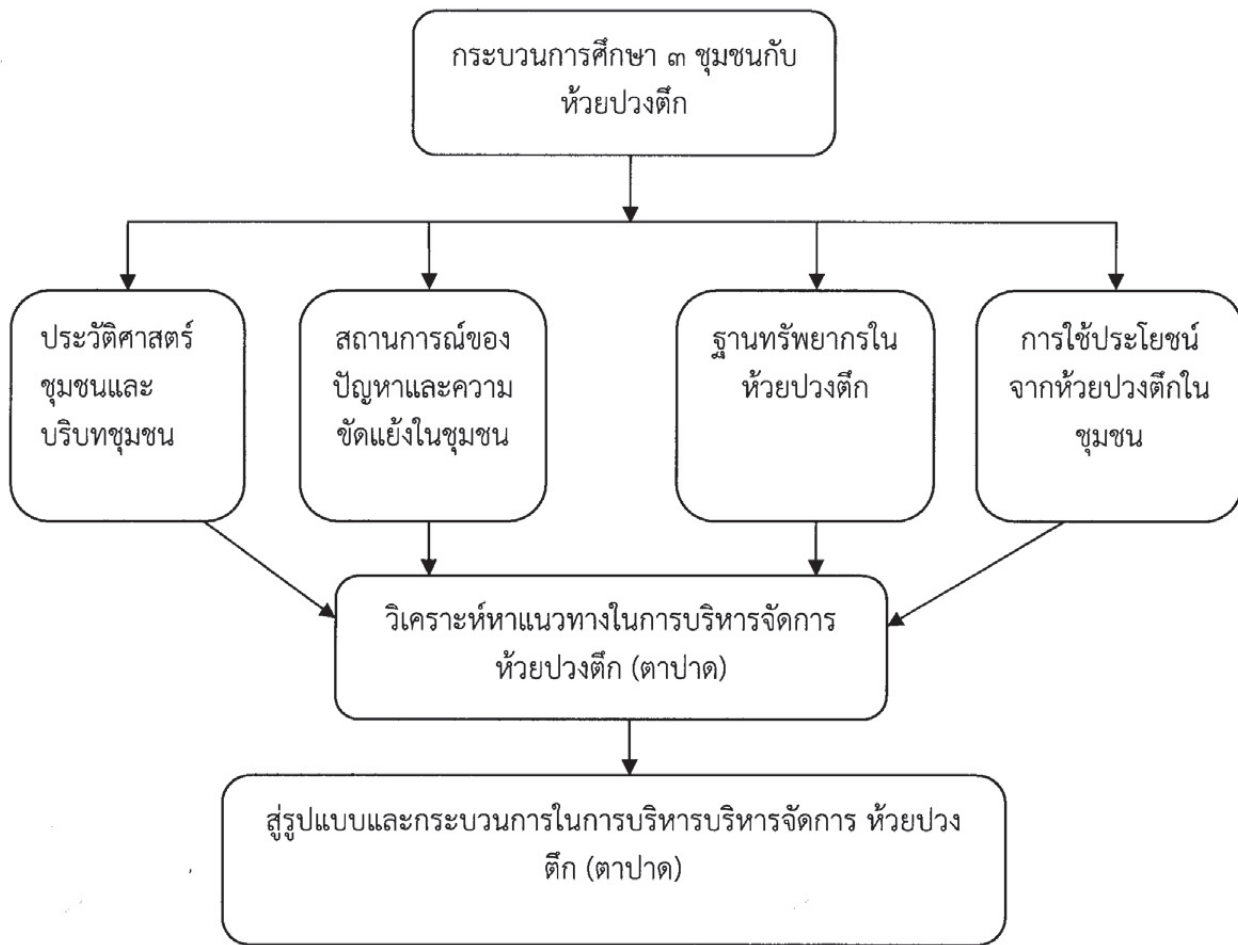
3.1 เชิงวิจัย

- 1) เพื่อศึกษาการใช้ประโยชน์จากฐานทรัพยากรในลำห้วยปวงตึก (ตาปาด) ของชุมชน 3 หมู่บ้าน
- 2) เพื่อศึกษาสถานการณ์ปัญหาและความขัดแย้งของชุมชนในการจัดการลำห้วยปวงตึก (ตาปาด)
- 3) เพื่อศึกษาวัฒนธรรมภูมิปัญญาของชุมชน 3 หมู่บ้าน ในการจัดการลำห้วยห้วยปวงตึก (ตาปาด)
- 4) เพื่อศึกษากระบวนการจัดการห้วยปวงตึก (ตาปาด) โดยความร่วมมือของชุมชน 3 หมู่บ้าน

3.2 เชิงพัฒนา

- 1) เพื่อปฏิบัติการค้นหากระบวนการจัดการลำห้วยปวงตึกได้ด้วยความร่วมมือของคนในชุมชน 3 หมู่บ้าน

4. กรอบแนวคิดการวิจัย

ภาพประกอบที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

5. ขอบเขตพื้นที่

- 1) บ้านปวงตึกหมู่ที่ 3
- 2) บ้านสะพานใหม่พัฒนา หมู่ที่ 17
- 3) บ้านปวงตึกใต้ หมู่ที่ 18
- 4) ลำห้วยปวงตึก 7 กิโลเมตร

6. ขอบเขตกลุ่มเป้าหมาย

เครือข่ายชุมชน 3 หมู่บ้าน

- 1) หมู่ที่ 3 จำนวน 645 คน
- 2) หมู่ที่ 17 จำนวน 451 คน
- 3) หมู่ที่ 18 จำนวน 534 คน

7. ขอบเขตเนื้อหา

- 1) ประวัติศาสตร์และบริบทชุมชน 3 หมู่บ้าน
- 2) สถานการณ์ปัญหาและความขัดแย้งในการใช้ประโยชน์ในห้วยปางตึก
- 3) วัฒนธรรมภูมิปัญญาของชุมชน 3 หมู่บ้าน ในการจัดการลำห้วยห้วยปางตึก
- 4) การใช้ประโยชน์จากจากฐานทรัพยากรในห้วยปางตึกในปัจจุบัน
- 5) กระบวนการบริหารจัดการห้วยปางตึกร่วมกันของชุมชน 3 หมู่บ้าน

8. ระยะเวลาในการศึกษา เมษายน 2555 – กันยายน 2556 รวม 18 เดือน

9. ขั้นตอนการศึกษาและเครื่องมือวิจัย

ขั้นตอน	กิจกรรม	เครื่องมือกระบวนการ
1) ขั้นตอนเตรียมก่อนการศึกษาวิจัย	1. กิจกรรมประชุมนักวิจัยเพื่อทบทวนโครงการ 1 วัน 2. กิจกรรมชี้แจงโครงการวิจัย 1 วัน	ก) เครื่องมือ คือ ข้อเสนอโดยกระบวนการชี้แจงแลกเปลี่ยนและแบ่งหน้าที่รับผิดชอบ ข) เครื่องมือ คือ ข้อเสนอโดยกระบวนการชี้แจงโครงการให้กับคนในชุมชน
2) ขั้นตอนการศึกษาวิจัยและรวบรวมข้อมูล	1. กิจกรรมและศึกษาสำรวจการจัดทำแผนที่ทรัพยากรในชุมชน 3 ชุมชน 3 ครั้ง 2. กิจกรรมศึกษาประวัติศาสตร์และบริบทชุมชน และภูมิปัญญาการจัดการน้ำของชุมชน 2 ครั้ง 3. กิจกรรมศึกษาสถานการณ์ปัญหาการจัดการน้ำห้วยปางตึก 3 ชุมชน 3 ครั้ง 4. กิจกรรมศึกษาการใช้ประโยชน์จากฐานทรัพยากรธรรมชาติใน	ก) เครื่องมือ เดินสำรวจจัดทำแผนที่ โดยกระบวนการสำรวจเขตพื้นที่ทรัพยากร ข) เครื่องมือ เส้นทางประวัติศาสตร์ ตารางการทำมาหากิน ปฏิทินวัฒนธรรม โดยการเชิญผู้รู้และผู้ที่เกี่ยวข้องสัมภาษณ์พูดคุยแลกเปลี่ยน

	ห้วยปางตึก 3 วัน	ค) จัดเวทีระดมปัญหาแลกเปลี่ยน พูดคุย ง) ใช้แผนที่ทรัพยากร พูดคุย แลกเปลี่ยนรูปแบบการใช้ประโยชน์ จากฐานทรัพยากร
3) ขั้นการวิเคราะห์ สรุปข้อมูล และ จัดทำแผนปฏิบัติ การ	1. กิจกรรมเวทีวิเคราะห์ข้อมูล เพื่อจัดทำแนวทางการบริหาร จัดการห้วยปางตึก 2 วัน	ก) จัดเวทีระดมปัญหาแลกเปลี่ยน หารูปแบบแนวทางในการจัดการ
4) ขั้นปฏิบัติการ โดยกระบวนการมี ส่วนร่วมของชุมชน	กิจกรรมทดลองปฏิบัติการ 1.แนวทางบริหารจัดการห้วยปาง ตึก 2. แนวทางฟื้นฟูอนุรักษ์ห้วยปาง ตึก 3. แนวทางในการจัดทำข้อตกลง ในการใช้ประโยชน์ร่วมกัน	ก) จัดเวทีนำเสนอแนวทางการ ปฏิบัติการ 3 ข้อในที่ประชุมใหญ่ จัดตั้งทีมดำเนินการร่วม วางแผน งานการในการดำเนินการร่วมกัน
5) สรุปผลการ ปฏิบัติการและ สรุปผลการศึกษา	1. กิจกรรมสรุปผลการปฏิบัติการ และการศึกษา 1 วัน 2. เวทีนำเสนอผลการศึกษาระดับ พื้นที่ 1 วัน	ก) จัดเวทีระดมสรุปปัญหาบทเรียน ในการดำเนินการในแผนแนวทาง ปฏิบัติการ ข) จัดเวทีนำเสนอผลการวิจัยพร้อม รายงานให้กับคนในชุมชน

10. ผลที่คาดว่าจะได้รับ

10.1 เชิงวิจัย

- 1) ทราบสถานการณ์ปัญหาความขัดแย้งในการจัดการลำห้วยปวงตึก
- 2) เกิดข้อมูลฐานทรัพยากรธรรมชาติของห้วยปวงตึกในปัจจุบัน
- 3) ทราบถึงภูมิปัญญาการจัดการฐานทรัพยากรห้วยปวงตึกของชุมชน
- 4) ทราบกระบวนการจัดการห้วยปวงตึกด้วยความร่วมมือของคนในชุมชน 3 หมู่บ้าน

10.2 ผลที่ได้เชิงการพัฒนา

- 1) เกิดกระบวนการแก้ไขปัญหาและการจัดการห้วยปวงตึกในชุมชน 3 หมู่บ้าน

บทที่ 2

บททวนการพัฒนาของพื้นที่

ในการศึกษากระบวนการบริหารจัดการลำห้วยปวงตึก(ตาปาด) โดยเครือข่ายชุมชนตำบลปวงตึก 3 หมู่บ้าน กระบวนการวิจัยโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนมีส่วนที่สอดคล้องกันกับบริบทชุมชน เพื่อนำไปประกอบเป็นส่วนหนึ่งของงานวิจัย ดังนั้นจึงกำหนดกรอบในการศึกษากระบวนการวิจัย ดังนี้

1. ประวัติศาสตร์ชุมชน
2. บริบทของแต่ละชุมชนทั้ง 3 หมู่บ้าน
3. วัฒนธรรมและวิถีชีวิต
4. ฐานทรัพยากรธรรมชาติในลำห้วยปวงตึก

1.1 ประวัติศาสตร์ชุมชน

บ้านปวงตึกตั้งเมื่อพ.ศ.ใดไม่มีหลักฐานแน่ชัด สันนิษฐานว่าตั้งเมื่อประมาณปี พ.ศ.2228 ซึ่งมีอายุประมาณ 215 ปี ได้มีกลุ่มผู้คนอพยพชาวภูไทอาศัยอยู่ในประเทศลาว จากเวียงจันทน์เป็นกลุ่มที่อพยพมาก่อนตั้งเป็นกลุ่มแรกโดยมี คุณอินทร์ เทพโภชน์ คุณพรม เทพโภชน์ คุณอร เป็นหัวหน้า และคุณอินทร์ได้เป็นหัวหน้าดูแลลูกบ้านต่อมา การอพยพมาไม่พบหลักฐานการเดินทางมาโดยวิธีใด เส้นทางไหน สันนิษฐานว่าน่าจะอพยพมาเพื่อหาที่ทำกินใหม่ คล้ายบรรพบุรุษชาวสังขะ

ครั้งแรกมีการตั้งหมู่บ้านถิ่นฐานอยู่ทางทิศตะวันออก(ตะเปียงปวงตึก) ป่าช้าบ้านปวงตึกในปัจจุบัน เนื่องจากเห็นว่ามีชัยภูมิและลักษณะภูมิประเทศที่เหมาะสมแก่การอยู่อาศัยและปลอดภัยจากศัตรู พร้อมให้ชื่อว่าบ้านปวงตึกตั้งแต่นั้นมา ปวงตึกหมายถึงไข่น้ำ เป็นพืชชนิดหนึ่งในตระกูลสาหร่ายนิยมนำผลมาบริโภคน ผลของปวงตึก(ไข่น้ำ)มีลักษณะกลมเล็กๆคล้ายไข่ปลาเหตุที่ใช้ชื่อหมู่บ้านว่าปวงตึกเพราะว่า ธรรมชาติในห้วยหนองมีปวงตึก(ไข่น้ำ)มากมาย

ประชาชนใช้ชีวิตอยู่ร่วมกันมีความสุข ซึ่งในระยะแรกมีการประกอบอาชีพเกษตรกรรม อาชีพที่สำคัญ คือ การทำไร่ ทำนา โดยเฉพาะการปลูก ข้าว ปอแก้ว มันสำปะหลัง ถั่วลิสง แต่ทั้งหมดเป็นการเพาะปลูกเพื่อยังชีพตามสภาพที่เป็นอยู่เนื่องจากขาดอุปกรณ์ในการทุนแรง ต่อมาเมื่อมีการอพยพมาตั้งหมู่บ้านใหม่ในบริเวณพื้นที่หมู่บ้านตาแปก ซึ่งต่อมาคือหมู่บ้านปวงตึกในปัจจุบัน เพราะชื่อหมู่บ้านปวงตึกเดิมเรียกแทนหมู่บ้านตาแปก ส่วนสาเหตุที่ย้ายหมู่บ้าน (จากทิศตะวันออกป่าช้าตะเปียงปวงตึก) มายังบริเวณบ้านปวงตึกในปัจจุบัน เนื่องจากสาเหตุหลายประการ ดังนี้

1. เกิดโรคระบาด คนตายโดยไม่ทราบสาเหตุสันนิษฐานว่า อาจจะเกิดจากโรคห่า

2. ความไม่สุขสบายของผู้คนในหมู่บ้าน เนื่องจากมีผีปอบเอาชีวิต ผีปอบ สันนิษฐานว่า เกิดจากการเรียนคาถาอาคม ไสยศาสตร์ แล้วดูเลี้ยงดูคาถาอาคมไสยศาสตร์นั้นไม่ได้ อันเนื่องมาจากการประพฤติผิดศีลธรรมและสิ่งที่หวงห้าม
3. เมื่อย้ายมาอยู่บริเวณบ้านตาแปงแล้วโรคระบาดและผีปอบได้หายไป

ชนพื้นถิ่นดั้งเดิมของบ้านปวงตึกเป็นคนกวย (กลุ่มชาติพันธุ์กวย) ต่อมาเกิดการติดต่อกับชุมชนที่อยู่รอบข้างพร้อมกับพื้นที่ยังเป็นป่าไม้และยังไม่มีมีการจับจองจึงมีการอพยพของกลุ่มคนต่างเผ่า ต่างหมู่บ้าน ต่างพื้นที่ เข้ามาอาศัยด้วยกัน เช่น เขมร ลาว เนื่องจากสาเหตุ

1. ลักษณะภูมิประเทศเหมาะแก่การตั้งถิ่นฐาน
2. สภาพภูมิประเทศเหมาะแก่การประกอบอาชีพ
3. สภาพป่ามีความอุดมสมบูรณ์
4. เป็นที่บุกเบิกใหม่ต่อการหาที่ทำกิน

จากสภาพความเหมาะสมของภูมิประเทศในการตั้งถิ่นฐานจึงทำให้กลายเป็นสังคมเปิดที่มีประชากรหลายชนเผ่า ที่มีความแตกต่างในวัฒนธรรมและประเพณีแต่อยู่ร่วมกันอย่างสงบสุขโดยอาศัยหลักคุณธรรมและความเข้าใจ เห็นใจ โดยความสามารถของผู้นำหมู่บ้านตามลำดับตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ดังต่อไปนี้

1. นายเป็น ตาแหลม
2. นายปู บุญหอม
3. นายพรม สารสุข
4. นายมี นิมมวล
5. นายนาค จำนรักษ์
6. นายอ่าง ตาแหลม
7. นายเอ็ด สารสุข
8. นายจาด เชิดโฉม
9. นายคิด เทพโกชน์
10. นายบุญสม คงมี
11. นายเย็น ทองกลาง

ต่อมาปี พ.ศ.2505 กลุ่มคนพื้นที่ใกล้เคียงและต่างจังหวัดเริ่มอพยพเข้ามา โดยแบ่งเป็นกลุ่ม ดังนี้

1. กลุ่มคนเขมร (พ.ศ.2505) กลุ่มแรกที่เข้ามาคือกลุ่มของ นายมวล คงมี
2. กลุ่มคนลาว (พ.ศ.2519) กลุ่มแรกที่เข้ามาคือกลุ่มของนายนาค กิ่งมาลา ซึ่งมาตั้งถิ่นฐานอยู่บริเวณพื้นที่คุ้มที่

ในปี พ.ศ.2544 ได้แยกหมู่บ้านปวงตึกเป็นหมู่บ้านสะพานใหม่พัฒนาเป็น หมู่ที่ 17 โดยมีนาย อนันต์ แป้นแก้ว เป็นผู้ใหญ่บ้านคนแรก ปัจจุบันมีนายไพฑูรย์ศิริชัย เป็นผู้ใหญ่บ้าน ในปีพ.ศ.2549 ได้แยก

หมู่บ้านปวงตึกออกเป็นบ้านปวงตึกใต้เป็น หมู่ที่ 18 โดยมีนายอภิรักษ์ แบนดวงเนตร เป็นผู้ใหญ่บ้านคนแรกปัจจุบันมีนายไสว ไสยยัง เป็นผู้ใหญ่บ้าน

2.1 บริบทชุมชนปวงตึก

ภาพประกอบที่ 2 สภาพทางกายภาพของชุมชน

ลักษณะภูมิประเทศ

บ้านปวงตึกตั้งอยู่ในจังหวัดสุรินทร์ ทางทิศใต้มีเนื้อที่ประมาณ 180 ตารางกิโลเมตร ลักษณะภูมิประเทศเป็นที่ราบเชิงเขามีลักษณะเป็นที่สูงทางใต้และลาดต่ำลงไปทางทิศเหนือ โดยมีเทือกเขาที่สำคัญ คือ เทือกเขาตงรัก และที่ราบริมฝั่งลำห้วยคือ ลำห้วยตาปาด ลำห้วยโคกพะยอมลักษณะภูมิอากาศบ้านปวงตึกมีภูมิอากาศแบ่งออกเป็น 3 ฤดู คือฤดูฝน ฤดูหนาว ฤดูร้อนการคมนาคมบ้านปวงตึกมีการคมนาคมคือทางบกเพียงทางเดียว

อาณาเขต

ปัจจุบันบ้านปวงตึกมีอาณาเขตดังต่อไปนี้

1. ทิศเหนือติดกับบ้านขนาดมอญ บ้านขนาดมอญน้อย
2. ทิศใต้ติดกับบ้านขยอง บ้านคณา
3. ทิศตะวันออกติดกับบ้านชำเบง บ้านเทพรักษา บ้านเคาะ
4. ทิศตะวันตกติดกับประเทศเขมร

ข้อมูลพื้นฐานแต่ละหมู่บ้าน

บ้านปวงตึก หมู่ที่ 3 ตั้งอยู่ตำบลตาตุม อำเภอสังขะ จังหวัดสุรินทร์เดิมชื่อบ้านตาแปก เนื่องจากเกิดโรคระบาดร้ายแรงจึงเปลี่ยนชื่อหมู่บ้านมาเป็นปวงตึกเพื่อแก้ปัญหาตามความเชื่อต่อมาแยกการปกครองออกเป็น 3 หมู่บ้านดังนี้คือ บ้านปวงตึกหมู่ที่ 3 บ้านสะพานใหม่พัฒนาหมู่ที่ 17 บ้านปวงตึกใต้หมู่ที่ 18

จากฐานข้อมูลการวิเคราะห์สภาพชุมชนเพื่อนำมาประกอบกิจกรรมการเรียนการสอนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนบ้านปวงตึก ขอนำเสนอตามหัวข้อดังนี้

1. บ้านปวงตึกหมู่ที่ 3

1.1 การปกครอง

บ้านปวงตึกหมู่ที่ 3 แบ่งการปกครองออกเป็น 8 คุ่ม มีผู้ใหญ่บ้านชื่อ นายเย็น ทองกลาง ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน นายศรชัย เชิดโฉม นายเดช สารสุข มีสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบล 2 คน คือ

- 1) นายสวี่เชิดโฉม
- 2) นายสันต์ มั่นยืน

1.2 จำนวนหลังคาเรือนและประชากร

จำนวนหลังคาเรือนจำนวน 589 หลังคา มีจำนวนประชากร 1142 คนโดยแยกเป็นชาย 653 คน หญิง 490 คน แยกตามชนกลุ่มได้ คือ คนที่พูดภาษากูย 820 คน คนที่พูดภาษาเขมร 168 คน คนที่พูดภาษาลาว 154 คน

1.3 ภาษา

ภาษาที่ใช้ในหมู่บ้านมี 3 ภาษา คือภาษากูยคิดเป็นร้อยละ 71.80 ภาษาเขมร คิดเป็นร้อยละ 14.71 ภาษาลาว คิดเป็นร้อยละ 13.48

1.4 อาชีพ

ประชากรประกอบอาชีพแบ่งได้ดังนี้

- 1) เกษตรกรรมได้แก่ ทำสวนยางพารา มะม่วง มะขาม ไร่อ้อย มันสำปะหลัง ทำนา คิดเป็นร้อยละ 97.46
- 2) ค้าขายคิดเป็นร้อยละ 1.75
- 3) รับราชการคิดเป็นร้อยละ .78

1.5 สถานที่สำคัญและแหล่งเรียนรู้

แหล่งเรียนรู้ที่สำคัญได้แก่ วัดบ้านปวงตึก อ่างเก็บน้ำห้วยตาปาด และลำห้วยตาปาด

2. บ้านสะพานใหม่พัฒนาหมู่ที่ 17

2.1 การปกครอง

บ้านสะพานใหม่พัฒนาหมู่ที่ 17 แบ่งการปกครองออกเป็น 4 คຸ່ມ โดยมีผู้ใหญ่บ้าน ชื่อ นายอนันท์ แป้นแก้ว ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน นายชุมพล ผมพันธ์ นาย มีสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบล 2 คน คือ

- 1) นายดาวรุ่ง สวัสดิ์รัมย์
- 2) นายพรสวัสดิ์ สุกกลิ่นญา

2.2 จำนวนหลังคาเรือนและประชากร

จำนวนหลังคาเรือนจำนวน 184 หลังคา มีจำนวนประชากร 736 คนโดยแยกเป็นชาย 398 คน หญิง 348 คน แยกตามชนกลุ่มได้ คือ คนที่พูดภาษากูย 58 คน คนที่พูดภาษาเขมร 86 คน คนที่พูดภาษาลาว 592 คน

2.3 ภาษา

ภาษาที่ใช้ในหมู่บ้านมี 3 ภาษา คือภาษากูย คิดเป็นร้อยละ 7.88 ภาษาเขมร คิดเป็นร้อยละ 11.64 ภาษาลาว คิดเป็นร้อยละ 80.43

2.4 อาชีพ

ประชากรประกอบอาชีพแบ่งได้ดังนี้

- 1) เกษตรกรรมได้แก่ ทำสวนยางพารา มะม่วง มะขาม ไร่อ้อย
มันสำปะหลัง ทำนา คิดเป็นร้อยละ 95.65
- 2) ค้าขายคิดเป็นร้อยละ 3.39
- 3) รับราชการคิดเป็นร้อยละ 1.95

2.5 สถานที่สำคัญและแหล่งเรียนรู้

แหล่งเรียนรู้ที่สำคัญได้แก่ วัดบ้านสะพานใหม่พัฒนา ลำห้วยตาปาด

3. บ้านปวงตึกใต้หมูที่ 18

3.1 การปกครอง

บ้านปวงตึกใต้หมูที่ 18 แบ่งการปกครองออกเป็น 4 คุ่ม มีผู้ใหญ่บ้านชื่อ นายพิริกษ์ แป้นดวงเนตร ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน นายสมบุรณ์ หมื่นเจริญ นายบุญเรือน ทองสิน มีสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบล 2 คน คือ

- 1) นายทวีศักดิ์ คงมี
- 2) นายเทพ สุญชัย

3.2 จำนวนหลังคาเรือนและประชากร

จำนวนหลังคาเรือนจำนวน 653 หลังคา มีจำนวนประชากร 864 คนโดยแยกเป็นชาย 494 คน หญิง 370 คน แยกตามชนกลุ่มได้ คือ คนที่พูดภาษากูย 260 คน คนที่พูดภาษาเขมร 168 คน คนที่พูดภาษาลาว 454 คน

3.3 ภาษา

ภาษาที่ใช้ในหมู่บ้านมี 3 ภาษา คือภาษากูย คิดเป็นร้อยละ 30.09 ภาษาเขมร คิดเป็นร้อยละ 19.44 ภาษาลาว คิดเป็นร้อยละ 50.46

3.4 อาชีพ

ประชากรประกอบอาชีพแบ่งได้ดังนี้

- 1) เกษตรกรรมได้แก่ ทำสวนยางพารา มะม่วง มะขาม ไร่อ้อย มันสำปะหลัง ทำนา คิดเป็นร้อยละ 99.46
- 2) ค้าขายคิดเป็นร้อยละ 0.30
- 3) รับราชการคิดเป็นร้อยละ 0.23

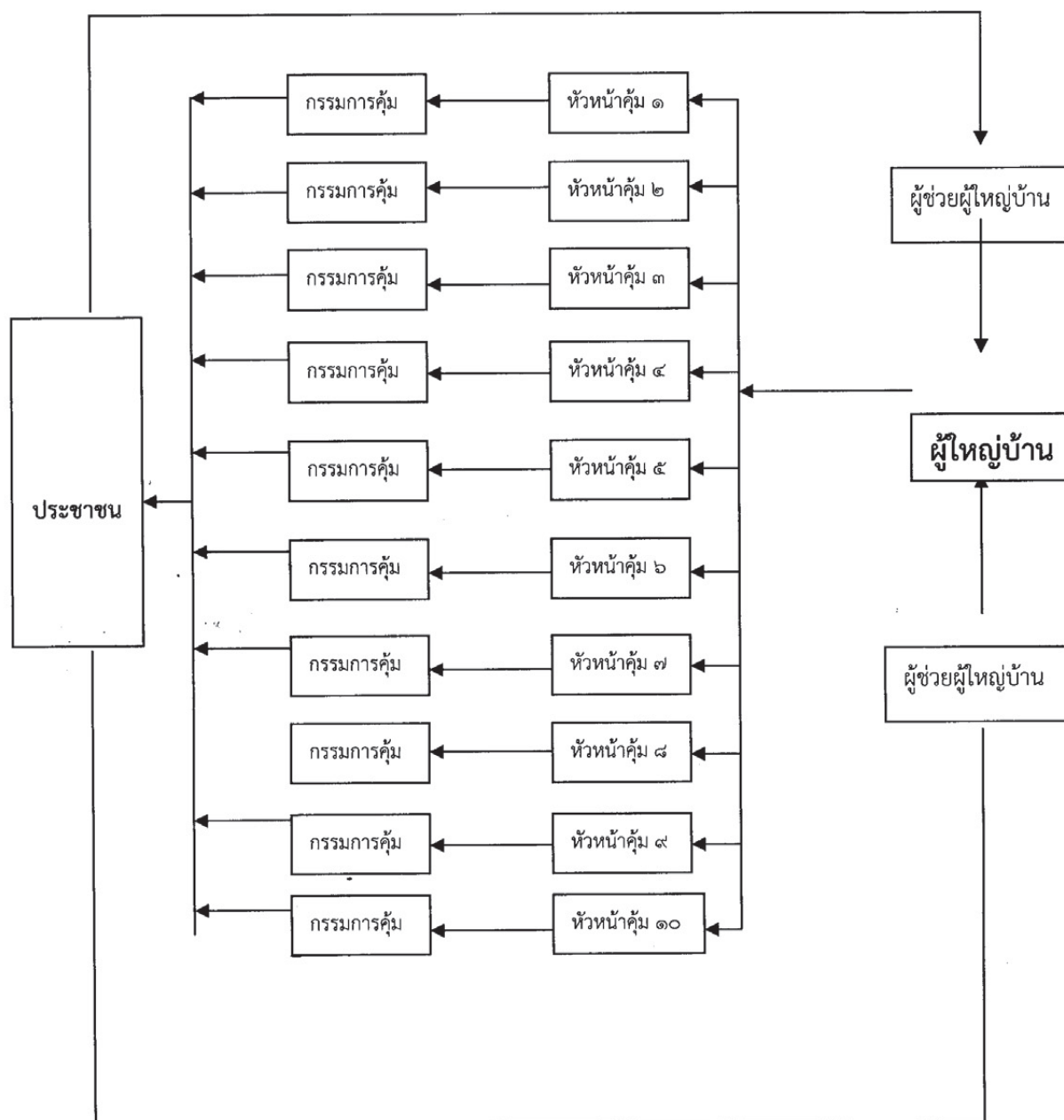
3.5 สถานที่สำคัญและแหล่งเรียนรู้

แหล่งเรียนรู้ที่สำคัญได้แก่ วัดบ้านปวงตึก อ่างเก็บน้ำห้วยตาปาด ลำห้วยตาปาด

ลักษณะการปกครองการปกครอง

บ้านปวงตีกแบ่งการปกครองออกเป็น 11 คຸ່ມ เดิมบ้านปวงตีกมีลักษณะการปกครองเป็นคຸ່มใหญ่เพียงคຸ່มเดียว และได้มีการปรับปรุงแก้ไขเพื่อให้เป็นไปตามการเปลี่ยนแปลงของสภาพหมู่บ้านและสะดวกในการปกครอง ได้มีการแบ่งออกเป็นคຸ່ม มีจำนวน 5 คຸ່ม หมู่ 17 แบ่งการปกครองออกเป็น 4 คຸ່ม หมู่ 18 แบ่งการปกครองออกเป็น 5 คຸ່ม มีลักษณะการปกครอง ดังนี้

ลักษณะการปกครองบ้านปวงตีก

สถานที่สำคัญในชุมชน

1. สถานที่ทางศาสนา

วัดบ้านปวงตึก เป็นสถานที่ประกอบพิธีกรรมทางศาสนา ซึ่งศาสนาที่ประชาชนนับถือมากที่สุดคือ ศาสนาพุทธในปี พ.ศ.2517 มีสำนักสงฆ์โคกป่าแดงเกิดขึ้นในปี พ.ศ.2535 ตั้งอยู่บริเวณโคกป่าแดง ถนนสาย กาบเชิง - บัวเขต

2. สถานที่ท่องเที่ยว

1. อ่างเก็บน้ำห้วยตาปาด
2. ฝายน้ำล้นห้วยตาปาด ตั้งอยู่บริเวณโรงเรียนบ้านปวงตึก
3. น้ำตกห้วยตาปาด ตั้งอยู่ที่บ้านปวงตึก บ้านयोग ในบริเวณพื้นที่คุ้ม 11
4. สวนมะขามหวานและสวนมะม่วง ตั้งอยู่บริเวณถนนสายบ้านปวงตึก-บ้านयोग

3. ด้านประเพณีวัฒนธรรม

1. ขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรม

บ้านปวงตึกมีประเพณีเก่าแก่ซึ่งเป็นประเพณีที่ปฏิบัติกันมา คือ ฮีตสิบสอง โดยแบ่งออกเป็น ประเภทศึกษา ดังนี้

1. 1 วัฒนธรรมด้านภาษาภาษาพื้นบ้านประจำท้องถิ่นที่ใช้มี 3 ภาษา ได้แก่
 - (1) ภาษาญอ
 - (2) ภาษาเขมร
 - (3) ภาษาลาว

ซึ่งสามารถเทียบภาษาทั้ง 3 กับภาษากลางไทยกลาง ได้ดังนี้

ตารางเปรียบเทียบภาษา

ภาษาไทย	ภาษาเขมร	ภาษาญอ	ภาษาลาว
รับประทาน	โอบ	เจีย	กิน
มะม่วง	สวาย	คอง	บั๊กม่วง
ไป	โตว	จี	ไป
ข้าว	บาย	โดย	เข้า
มะพร้าว	โตง	โตง	บั๊กพร้าว
พ่อ	เอว	เนาะ	พ่อ
พี่	บอง	วาย	พี่

ตารางที่ 1 ปฏิทินประเพณีชุมชน

เดือน ประเพณี	มค.	กพ.	มีค.	เมย.	พค.	มิย.	กค.	สค.	กย.	ตค.	พย.	ธค.
เซ่นปู่ตา		■			■							
เทศมหาชาติ		■										
ทำบุญ หมู่บ้าน				■								
ทำบุญตัก บาตรปีใหม่	■											
สงกรานต์				■								
บุญบังไฟ					■							
เข้าพรรษา							■	■	■	■		
วันสารท									■	■		
ออกพรรษา										■		
ลอยกระทง											■	
กฐิน											■	
มะฆาด											■	
ประเพณีตา พรหม(ขอดูฝน)												■
วันพ่อ												■
วันแม่								■				
ประเพณีแรก นา					■							

3. วัฒนธรรมการบริโภค

ชนพื้นเมืองบ้านปางตึกนิยมบริโภคข้าวเป็นอาหารหลัก ชนพื้นเมืองชาวภูมียานิยมบริโภคข้าวเจ้า ชนพื้นเมืองชาวลาวนิยมนิยมบริโภคข้าวเหนียว ซึ่งลักษณะอาหารมีแตกต่างกันไปหลายรูปแบบตามกลุ่มภาษา เช่น ชนพื้นเมืองที่พูดภาษาลาวจะนิยมรับประทาน ปลาร้า แกงอ่อม ซุปหน่อไม้ น้ำพริกปลาร้า ชนพื้นเมืองที่พูดภาษาส่วยและเขมรจะนิยมรับประทานอาหารที่ใส่กะทิ เช่น แกงบอน แกงกะทิปลาช่อน ฯลฯ

ห่อหมกหน่อไม้

เครื่องปรุง

(1) หน่อไม้	(7) กะทิสด
(2) ข้าว	(8) กระชาย
(3) ตะไคร้	(9) กะปิ
(4) หอม	(10) น้ำปลา
(5) กระเทียม	(11) ใบย่านาง
(6) พริก	(12) ไข่

วิธีทำ

- (1) โขลกเครื่องปรุง ข้าว ตะไคร้ หอม กระเทียม พริก กะปิ กระชายให้ละเอียด
- (2) คั้นกะทิสด
- (3) หน่อไม้สับฝอยต้มน้ำ เหน็บทิ้ง 1-2 ครั้ง
- (4) หั่นไข่เป็นชิ้นเล็กๆ พอดี
- (5) เอาหน่อไม้คลุกเครื่องปรุง ใส่กะทิสด ข้าวบดละเอียด พร้อมใบย่านาง ใส่ไข่สับเป็นชิ้น เติมน้ำ ปรุงรสตามต้องการ
- (6) ห่อใบตองหนึ่ง หรือใส่กระตังยึ่งก็ได้ เสร็จแล้วยกลงรับประทานได้

แกงอ่อมเนื้อวัว

เครื่องปรุง

เนื้อ 1.5 กิโลกรัม หอมแดง 6 หัว กระเทียม 4 หัว ข้าวคั่ว 4 ช้อนโต๊ะ มะขามเปียก ผักชีลาว 10 ต้น ใบชะพลู ใบมะกรูด ตะไคร้ ใบโหระพา ผัก (มะเขือ ถั่ว ผักกาดขาว) เกลือ พริกสด น้ำปลา

วิธีทำ

- (๑) ล้างเนื้อให้สะอาดหั่นเป็นชิ้นบางๆ ขนาดพอเหมาะ แล้วใส่ตะแกรงวางไว้
- (๒) ทุบหอมแดง กระเทียม ผักชีใบมะกรูด ตัดตะไคร้เป็นท่อน พริกขี้หนูหั่นเป็นชิ้นบางๆ

- (๓) ล้างผักให้สะอาด หั่นเป็นท่อนแล้วเก็บไว้ในตะแกรง
- (๔) เอาน้ำใส่หม้อ 1 ถ้วย ตั้งไฟให้เดือด ใส่เนื้อ หอม กระเทียม ตะไคร้ พริกสด ใบมะกรูด มะขามเปียก พอเดือดอีกครั้งใส่ข้าวคั่ว ผัก โหระพา ผักชีลาว พอน้ำเดือดอีกครั้งเติมน้ำปลา ชูรส น้ำตาล เกลือ ปรุงรสแล้วยกลงรับประทานร้อนๆ

สารอาหารที่ได้รับ

- โปรตีน ได้จาก เนื้อวัว
- คาร์โบไฮเดรต ได้จาก น้ำตาล ผักต่างๆ
- ไขมัน ได้จาก ไขมันเนื้อสัตว์
- วิตามิน ได้จาก ผักต่างๆ หน่อไม้
- เกลือแร่ ได้จาก ผักต่างๆ หน่อไม้

ภูมิปัญญาการสานเสื่อเดิมเจก

วัสดุอุปกรณ์

- (๑) ใบเดิมเจกตามขนาดของเสื่อที่ต้องการ
- (๒) ไม้ไผ่
- (๓) มีด

วิธีทำ

- (๑) เอาหนวมใบเดิมเจก
- (๒) ฉีกใบออกเป็นเส้นเล็กๆ
- (๓) ตากแดด
- (๔) เอาไม้ไผ่ชุด
- (๕) ตากแดดอีกครั้งให้แห้งดีขึ้น
- ตากน้ำค้าง
- (๖) ใช้เส้นเดิมเจก 3 เส้นมาสานเป็นลายขัดโดยใช้ด้านที่ถนัดเหยียบ
- (๗) วาง 1 เส้น โดยพับครึ่งเส้นตั้งขึ้นบนในแนวตั้ง
- (๘) พับเส้นที่ 2 ในแนวนอนไปทางซ้ายมือ
- (๙) พับเส้นที่ 1 ในแนวนอนขึ้นไปในแนวตั้ง แล้วเอาเส้น 2 ในแนวนอนพับกลับคืนมาทางขวามือเหมือนเดิม
- (๑๐) ทำเหมือนขั้นตอนที่ 4 และ 5 ในด้านตรงข้าม
- (๑๑) เอาเส้นเดิมเจกที่ฉีกไว้มาวางในแนวนอนอีกหนึ่งเส้น
- (๑๒) พับเส้นบนลงล่างสองเส้น

(๑๓) พบเส้นที่ 2 เหมือนขั้นตอนที่ 4 , 5

(๑๔) เมื่อทำได้ขนาดตามที่ต้องการแล้วเก็บงานด้วยวิธีสอตปลายเส้นเดิมจากไปตามลายขัดเส้น แล้วตกแต่งให้สวยงาม

4. ฐานทรัพยากรธรรมชาติในชุมชนห้วยปวงดึก

ทรัพยากรธรรมชาติที่สำคัญของบ้านปวงดึก คือป่าไม้ส่วนใหญ่จะอยู่ในเขตเทือกเขาพนมดงรัก บ้านปวงดึกถือได้ว่าเป็นแหล่งผลิตอาหารที่สำคัญในตำบลตาตุม อาชีพหลัก คือ อาชีพเกษตรกรรม ได้แก่ ข้าว ปอ อ้อย มัน ถั่วลิสง มะม่วง มะขามหวาน วัว ควาย พืชที่ปลูกมากที่สุด คือ ข้าว รองลงมา คือ มันสำปะหลัง ส่วนยางพาราเริ่มมีการปลูกประมาณ ปี พ.ศ. 2535 และแพร่หลายขึ้นตามลำดับ

ข้าว ชุมชนจะปลูกข้าวนาปี โดยมีการปลูกแบบในพื้นที่ลุ่มจะนิยมปลูกแบบนาดำ(ลักษณะการปลูก ใช้ไม้ปัก) และนาหว่านชนิดพันธุ์ข้าวไรโนอดีตจะนิยมปลูกสายพันธุ์ดังนี้คือ นางมน, ผกากระบะ, นางเหลือง จึงเมื่อน, มีการขุดมัน(ตำโลง) เพื่อการบริโภค เช่น ตำโลงโดง ตำโลงบา ตำโลงเซียม ตำโลงปวง ตำโลงห่านาที่เปรียง(กลอย)

การทอผ้าไหม และการจักสาน นิยมทำเป็นกิจกรรมเล็กๆ ภายในครอบครัว เครื่องจักสานที่นิยมทำคือ เสื่อกา ซึ่งทำขึ้นเพื่อใช้ในครอบครัว

แหล่งน้ำธรรมชาติที่สำคัญ

ภาพประกอบที่ 3 แหล่งน้ำต่าง ๆ ในบ้านปวงดึก

1. ลำน้ำห้วยตาปาด เป็นสายน้ำที่สำคัญที่สุดเกิดจากเทือกเขาพนมดงรักบริเวณเขา ไหลผ่านบ้านของ บ้านปวงดึก บ้านขนาดมอญ ไหลลงห้วยทัพทันในเขตอำเภอศรีณรงค์
2. ลำน้ำโคกพะยอม เกิดจากเทือกเขาพนมดงรัก ไหลผ่านบ้านของ บ้านปวงดึก บ้านขนาดมอญ

3. อ่างเก็บน้ำห้วยตาปาด
4. ฝายน้ำล้นห้วยตาปาด
5. ฝายน้ำล้นห้วยโคกพะยอม
6. อ่างเก็บน้ำฐานอดุลย์ไชโย

ภาพประกอบที่ 4 ลำห้วยปวงตึก

ตารางที่ 2 ปฏิทินการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรด้านการเกษตร

เดือน พืช	ม.ค.	ก.พ.	มี.ค.	เม.ย.	พ.ค.	มิ.ย.	ก.ค.	ส.ค.	ก.ย.	ต.ค.	พ.ย.	ธ.ค.
กรีนดียง	■	■	■				■	■	■	■	■	■
มัน	○	○	○	○	○	○	■	■	■	■	■	■
อ้อย	○	○	○		■	■	■	■	■	■	○	○
ข้าว					○	○	○			■	■	■
ปารั่ม					○	○	○	○	○			
ดาวเรือง	○	○	■	■	○	○	■	■	○	○	■	■
ลำไย						○	○	○			■	■
มะละกอ	■	■	■	■					■	■	■	■
ถั่วลิสง									■	■		
แตงโม	■	■	■									
ฝัก										■		
ถั่วพิกยาว							■	■	■			
มะเขือพวง	■	■	■	■			■	■	■	■	■	■
ข้าวโพด	■	■	■	■				■	■	■	■	■
เงาะ								■	■			
พริก	■	■	■	■					■	■	■	■
กล้วย	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■

หมายเหตุ

○ การเก็บเกี่ยว

■ การเพาะปลูก

สถานการณ์ในห้วยปวงตึก (ห้วยตาปาด)

ลำห้วยปวงตึก (ตาปาด) กำเนิดมาจากพนมตองแร้ง หรือพนมตองรัก ไหลไปรวมลงสู่อ่างเก็บน้ำห้วยขนาดมอญก่อนจะไหลลงสู่ลำห้วยปวงตึก (ตาปาด) เป็นระยะทางรวมประมาณ 6 กิโลเมตร จากอ่างเก็บน้ำห้วยขนาดมอญจนถึงชุมชนบ้านปวงตึก โดยขนาดความกว้างของลำห้วยประมาณ 5-6 เมตร แต่บางจุดก็จะเป็นแอ่งหินกว้าง มีความกว้าง ประมาณ 9 – 10 เมตร ลำห้วยปวงตึก (ตาปาด) จะทอดตัวไหลตัดผ่านชุมชนบ้านปวงตึก ดังนั้นห้วยปวงตึก (ตาปาด) จึงเป็นแหล่งน้ำที่สำคัญในชุมชนซึ่งเป็นแหล่งน้ำในการทำเกษตรในการอุปโภค เลี้ยงสัตว์ และรักษาสมดุลระบบนิเวศของลำห้วยปวงตึก (ตาปาด)

ภาพประกอบที่ 7 การใช้ประโยชน์จากลำห้วยปวงตึก

ข้อคิดเห็นของทีมวิจัยชุมชนในการแก้ไขปัญหาเบื้องต้น

1. มีมาตรการในการจัดการผู้จับปลาด้วยวิธีการที่เป็นอันตรายต่อพันธุ์ปลา (ช็อตปลา)
2. ขุดลอกลำห้วยในจุดที่ตื้นเขินและขุดลอกวัชพืช
3. สร้างข้อตกลงจัดทำแนวเขตริมสาธารณะริมห้วยฝั่งละ 5 เมตร
4. การเกษตรริมห้วย (ป่าหลวง)

5. แนวทางการจัดการขยะกับลำห้วยตาปาด
6. สร้างกลไกในการบริหารจัดการน้ำในลำห้วยกับชลประทานอ่างเก็บน้ำห้วยขนาดมอญ
7. การปลูกพืชริมห้วย

บทที่ 3

วิธีการกระบวนการวิจัย

ในการศึกษา คณะวิจัยได้นำเอารูปแบบของกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research: PAR) มาใช้ในการศึกษาและทำการวิจัย โดยประกอบไปด้วย คณะทำงานวิจัย ชาวบ้านที่เกี่ยวข้อง รวมไปถึงกลุ่มต่างๆในแต่ละหมู่บ้าน เพื่อทำความเข้าใจถึงวัตถุประสงค์ในการทำโครงการ และให้ชุมชนทั้ง 3 ชุมชน ทำงานให้สอดคล้องกันในการพัฒนาลำห้วยปวงตึกให้ยั่งยืนโดยมีขั้นตอนการศึกษาการวิจัย ดังต่อไปนี้

ขอบเขตของการวิจัย

กระบวนการวิจัย หรือ กิจกรรมการวิจัย 12 ย่อย

สรุปผลรายงานการศึกษาและจัดทำรายงาน

วิธีการเก็บข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูล

1. ขอบเขตของการวิจัย

1.1 ขอบเขตของเนื้อหา

1. ประวัติศาสตร์และบริบทชุมชน 3 หมู่บ้าน
2. สถานการณ์ปัญหาและความขัดแย้งในการใช้ประโยชน์ในห้วยปวงตึก
3. วัฒนธรรมภูมิปัญญาของชุมชน 3 หมู่บ้าน ในการจัดการลำห้วยห้วยปวงตึก
4. การใช้ประโยชน์จากจากฐานทรัพยากรในห้วยปวงตึกในปัจจุบัน
5. กระบวนการบริหารจัดการห้วยปวงตึกร่วมกันของชุมชน 3 หมู่บ้าน

1.2 ขอบเขตของพื้นที่

1. บ้านปวงตึก หมู่ที่ 3
2. บ้านสะพานใหม่พัฒนา หมู่ที่ 17
3. บ้านปวงตึกใต้ หมู่ที่ 18
4. ลำห้วยปวงตึก 7 กิโลเมตร

1.3 ขอบเขตของกลุ่มเป้าหมาย

1. หมู่ที่ 3 จำนวน 645 คน
2. หมู่ที่ 17 จำนวน 451 คน
3. หมู่ที่ 18 จำนวน 534 คน

1.4 ขอบเขตของระยะเวลา

เวลาที่ใช้ในการวิจัย เมษายน 2555 – กันยายน 2556 รวม 18 เดือน

2. กิจกรรมการวิจัย

2.1 ขั้นตอนพัฒนาการของโครงการ

เครือข่ายชุมชนบ้านปวงตึกได้เข้าร่วมชี้แจงและทำความเข้าใจเกี่ยวกับงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นตั้งแต่เดือนเมษายนโดยทีมหนูนานวิจัยเพื่อท้องถิ่นสุรินทร์ได้ลงพื้นที่เพื่อสำรวจความต้องการวิจัยและพัฒนาท้องถิ่นเพื่อการกินดีอยู่ดีแบบยั่งยืนสำหรับชุมชน

2.2 ขั้นตอนปฏิบัติการ

1. ขั้นตอนเตรียมทีมนักวิจัยในโครงการและผู้เกี่ยวข้อง

กิจกรรมจัดประชุมชี้แจงโครงการวิจัยศึกษากระบวนการบริหารจัดการลำห้วยตาปาด(ปวงตึก)โดยเครือข่ายชุมชนปวงตึก

วัตถุประสงค์

1. เพื่อชี้แจงโครงการวิจัยต่อชุมชนและขอความร่วมมือในการดำเนินการวิจัย
2. เพื่อแจ้งวัตถุประสงค์ของการทำวิจัย
3. เพื่อวางแผนการวิจัยร่วมกัน

เวลา วันที่ 28 ตุลาคม 2555

สถานที่ศาลากลางหมู่บ้านปวงตึก บ้านปวงตึกใต้ บ้านสะพานใหม่พัฒนา ตำบลตาตุม อำเภอสังขะ จังหวัดสุรินทร์

กลุ่มเป้าหมายที่เข้าร่วม

1. ทีมนักวิจัย 33 คน
2. ชาวบ้านปวงตึก 75 คน
3. ครู 3 คน
4. พระสงฆ์ 1 รูป

ขั้นตอนวิธีการกระบวนการดำเนินงาน

1. ติดต่อประสานงาน ทีมวิจัย 2 คน และทีมพี่เลี้ยง
2. จัดเตรียมเอกสารโครงการให้กับทีมวิจัย
3. การจัดเตรียมสถานที่ประชุม/อาหาร
4. ชี้แจงวัตถุประสงค์โครงการ/ชี้แจงแนวทางการวิจัยกับชุมชน

5. วางบทบาทนักวิจัยแบ่งหน้าที่รับผิดชอบในการดำเนินงาน
6. สรุปการประชุมและวางแผนการทำงานร่วมกัน

เนื้อหาการประชุม

1. ทบทวนเป้าหมายการวิจัย
2. ทำแผนปฏิบัติการ 6 เดือน
3. วางบทบาทหน้าที่รับผิดชอบ
4. การเตรียมงานในอนาคตกิจกรรมทำความเข้าใจกับชุมชน

ผลการดำเนินงาน

ทีมวิจัยเข้าใจที่มาโครงการ ได้แผนการปฏิบัติการ 6 เดือนและบทบาทในการรับผิดชอบ

บทเรียนการดำเนินงาน

1. ชุมชนมีความเข้าใจวัตถุประสงค์ของโครงการและเข้าใจแนวทางวิธีการทำงานวิจัย
2. ได้แผนการวิจัยร่วมกัน

2. กิจกรรมประชุมประวัติศาสตร์ชุมชนบ้านปวงตึกและวิธีการทำมาหากิน

วัตถุประสงค์

1. เพื่อรวบรวมข้อมูลประวัติศาสตร์ชุมชนบ้านปวงตึก
2. เพื่อสำรวจและจัดทำแผนที่ชุมชนบ้านปวงตึก

เวลา วันที่ 18 พฤศจิกายน 2555

สถานที่ ศาลาประชุมโรงเรียนบ้านปวงตึกหมู่ที่ 3 บ้านปวงตึก ตำบลตาตุ่มอำเภอสังขะ จังหวัดสุรินทร์
กลุ่มเป้าหมายที่เข้าร่วม

1. ทีมวิจัยชุมชน 33 คน
2. ชาวบ้าน 50 คน
3. ภูมิปัญญาท้องถิ่น 10 คน

ขั้นตอนวิธีการกระบวนการดำเนินงาน

1. ติดต่อประสานงานทีมวิจัย
2. จัดเวทีให้คำปรึกษาเสวนาให้ผู้เข้าปรึกษาเสวนาเล่าความหลังเรื่องการตั้งถิ่นฐานของบ้านปวงตึก

ผลการดำเนินงาน ได้ข้อมูลชุดประวัติศาสตร์ชุมชนบ้านปวงตึก ในช่วงการก่อนการก่อตั้งจนถึงปัจจุบันจนถึงวิธีการทำมาหากินในชุมชน

บทเรียนการดำเนินงาน

1. จัดทำแผนที่ชุมชนอย่างมีส่วนร่วม
2. จัดเวทีให้ผู้เฒ่าและผู้รู้ภูมิปัญญาเล่าความหลังเรื่องการจัดถิ่นฐานของบ้านปวงตึก

ปัญหาและอุปสรรค

1. ทีมวิจัยยังไม่ตรงต่อเวลา
2. ทีมวิจัยยังเกี่ยงกันต่อการไปร่วมกิจกรรมนอกพื้นที่เนื่องจากกิจกรรมการทำนา ทำสวน ทำไร่และ

มีอาชีพรับจ้างรายวันรับเหมาก่อสร้าง

3. กิจกรรมประชุมศึกษาองค์ความรู้ในการจัดการน้ำและพัฒนาการจัดการน้ำของชุมชนปวงตึก บ้านปวงตึกใต้ บ้านสะพานใหม่พัฒนาจากอดีต - ปัจจุบัน

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษารวบรวมองค์ความรู้การจัดการน้ำของชุมชน
2. เพื่ออบรมเตรียมทีมวิจัยเรื่องการออกแบบและสร้างเครื่องมือการวิจัย

เวลา วันที่ 29 พฤศจิกายน 2555

สถานที่โรงเรียนบ้านปวงตึกหมู่ที่ 3 บ้านปวงตึก ตำบลตาตุ่ม อำเภอสงขลา จังหวัดสุรินทร์จำนวน 3 วัน
กลุ่มเป้าหมายที่เข้าร่วม

1. ทีมวิจัยชุมชน 33 คน
2. วิทยากรผู้รู้ในชุมชน 10 คน

กระบวนการดำเนินงาน

1. ประชุมระดมข้อมูลประกอบการร่างแผนที่ภายนอกชุมชน
2. สัมภาษณ์ตามแนวคำถาม

ผลในการดำเนินกิจกรรมนักวิจัยได้ฐานข้อมูลประวัติศาสตร์การจัดการน้ำของชุมชนบ้านปวงตึก บ้านปวงตึกใต้ บ้านสะพานใหม่พัฒนาที่ผ่านมา

ปัญหาและอุปสรรค

1. ทีมวิจัยยังไม่ตรงต่อเวลา
2. ทีมวิจัยยังเกี่ยงกันต่อการไปร่วมกิจกรรมนอกพื้นที่เนื่องจากกิจกรรมการกรีดยางขุดมัน และมี

อาชีพรับจ้างรายวันรับเหมาก่อสร้าง เพื่อเลี้ยงครอบครัว

3. ฟังไม่เข้าใจมักไม่กล้าถาม

4 กิจกรรมประชุมศึกษาปริมาณการใช้น้ำชุมชนโรงเรียน วัด

วัตถุประสงค์

1. เพื่อสำรวจปริมาณการใช้น้ำในชุมชนปวงตึก

เวลา วันที่ 16 ธันวาคม 2555

สถานที่ โรงเรียนบ้านปวงตึกหมู่ที่ 3 บ้านปวงตึก ตำบลตาตุ่ม อำเภอสังขะ จังหวัดสุรินทร์ จำนวน 6 วัน

กลุ่มเป้าหมายที่เข้าร่วม

1. ทีมวิจัยชุมชน 33 คน
2. ชาวบ้านปวงตึก 60 คน
3. ครู 3 คน
4. พระสงฆ์ 1 รูป

กระบวนการดำเนินงาน

1. ออกแบบสำรวจร่วมกัน
2. วางแผนและสำรวจร่วมกันบ้านวัด โรงเรียน
3. แบ่งกลุ่มออกจัดเก็บข้อมูลเป็น 6 กลุ่มๆละ 5 คน สำรวจในชุมชน 530 ครัวเรือน
4. กลุ่ม 3 คนรับผิดชอบ สำรวจในวัดบ้านปวงตึก วัดบ้านสะพานใหม่ โรงเรียนบ้านปวงตึกและ

ป้อมตำรวจบ้านสะพานใหม่พัฒนา

5. ประมวลสรุปข้อมูล

ผลการดำเนินการ

1. นักวิจัยได้ทราบปริมาณความต้องการในการใช้น้ำ
2. นักวิจัยได้ทราบการจัดการกับครัวเรือนตนเองในช่วงน้ำไม่พอใช้และช่วงขาดน้ำ
3. นักวิจัยได้เรียนรู้ถึงวิธีการเข้ากับชุมชนในการตั้งคำถามสอบถามจัดเก็บข้อมูลตามช่วงเวลา

ครัวเรือนว่าง

ปัญหาและอุปสรรค

1. ทีมวิจัยยังไม่ตรงต่อเวลา
2. ทีมวิจัยยังเกียจกันต่อการไปร่วมกิจกรรมนอกพื้นที่เนื่องจากกิจกรรมการทำนาและมีอาชีพรับจ้าง

รายวันรับเหมาก่อสร้าง

5. กิจกรรมประชุมเวทีสรุปข้อมูลการใช้น้ำของชุมชน

วัตถุประสงค์

1. เพื่อวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติและสรุปผลข้อมูล

เวลา วันที่ 16 ธันวาคม 2555

สถานที่ โรงเรียนบ้านปวงตึกหมู่ที่ 3 บ้านปวงตึก ตำบลตาตุ่ม อำเภอสังขะ จังหวัดสุรินทร์

กลุ่มเป้าหมายที่เข้าร่วม

1. ทีมวิจัยชุมชน 33 คน
2. ครู 3 คน

กระบวนการดำเนินงาน

1. ประชุมอภิปรายนำเสนอ
2. สรุปประกอบการนำเสนอแผนภาพข้อมูล

ผลการดำเนินงาน ได้ฐานข้อมูลในการในการใช้น้ำมาทำการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อเป็นแนวทางในการจัดหาแหล่งน้ำบ้านปวงตึก

ปัญหาและอุปสรรค

1. ทีมวิจัยยังไม่ตรงต่อเวลา
2. เก็บข้อมูลไม่ถูกต้องเนื่องจากสงสัยแต่ไม่กล้าถาม
3. ทีมวิจัยยังเกี่ยวกันต่อการไปร่วมกิจกรรมนอกพื้นที่เนื่องจากกิจกรรมการทำนาและมีอาชีพรับจ้างรายวันรับเหมาก่อสร้าง

6. กิจกรรมศึกษาเข้าพื้นที่สำรวจแหล่งน้ำและจัดทำแผนที่แหล่งน้ำ

วัตถุประสงค์

1. เพื่อสำรวจ จัดหาแหล่งน้ำและทำแผนที่แหล่งน้ำน้ำใต้ดินและแหล่งน้ำบนดิน

เวลา วันที่ 13 มกราคม 2556

สถานที่ โรงเรียนบ้านปวงตึกหมู่ที่ 3 บ้านปวงตึก ตำบลตาตุ่ม อำเภอสังขะ จังหวัดสุรินทร์

กลุ่มเป้าหมายที่เข้าร่วม

1. ทีมวิจัยชุมชน 33 คน
2. ครู 3 คน

กระบวนการดำเนินงาน

1. วางแผนสำรวจ
2. สำรวจและจัดทำแผนที่บันทึกลักษณะกายภาพและถ่ายภาพ

3. ทำแผนที่เส้นทางตามแหล่งน้ำธรรมชาติ
4. ใส่ชื่อบ่อน้ำตามที่ชุมชนเรียก

ผลการดำเนินงาน

1. ได้จัดทำแผนที่แหล่งน้ำและลักษณะทางกายภาพของแหล่งน้ำ
2. เขียนแผนที่ตามแหล่งน้ำ ดังนี้อ่างเก็บน้ำ จำนวน 2 แห่ง สระน้ำสาธารณะ 3 บ่อ
3. ลำห้วย 8 สาย
4. คลองส่งน้ำชลประทานจำนวน 2 สาย

ปัญหาและอุปสรรค

1. ลำห้วยไม่เป็นรูปร่างที่แน่นอน
2. แหล่งน้ำทุกประเภทยังไม่ทราบว่ามีปริมาตรน้ำเท่าไร
3. แหล่งน้ำแต่ละจุดอยู่ห่างกัน
4. แหล่งน้ำยังไม่ทราบจุดพิกัดที่แน่ชัด

7. กิจกรรมเวทีวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อหาแนวทาง

วัตถุประสงค์

1. เพื่อวิเคราะห์ข้อมูลหาแนวทางในการพัฒนาแหล่งน้ำ

เวลา วันที่ 20 มกราคม 2556

สถานที่ โรงเรียนบ้านปางตึกหมู่ที่ 3 บ้านปางตึก ตำบลตาตุ่ม อำเภอสังขะ จังหวัดสุรินทร์

กลุ่มเป้าหมายที่เข้าร่วม

1. ทีมวิจัยชุมชน 33 คน
2. ครู 3 คน

กระบวนการดำเนินงาน

1. ประชุมวิเคราะห์ข้อมูลร่วมกัน
2. เขียนแผนที่แหล่งน้ำตามลักษณะทางกายภาพ
 - 2.1 อ่างเก็บน้ำจำนวน 2 แห่ง ไม่สามารถนำน้ำมาใช้บริโภค-อุปโภคได้เนื่องจากอยู่ห่างไกลชุมชนและระดับน้ำอยู่ต่ำกว่าแหล่งชุมชน
 - 2.2 ลำห้วย 8 สายไม่สามารถนำน้ำมาใช้บริโภค-อุปโภคได้เนื่องจากอยู่ห่างไกลชุมชนระดับน้ำอยู่ต่ำกว่าแหล่งชุมชน และน้ำไม่สะอาด
 - 2.3 คลองส่งน้ำชลประทานไม่สามารถนำน้ำมาใช้บริโภค-อุปโภคได้เนื่องจากอยู่ห่างไกลชุมชนระดับคลองส่งน้ำไม่ผ่านหมู่บ้านและอยู่ต่ำกว่าแหล่งชุมชน

ผลการดำเนินการ

1. ได้แนวทางในการพัฒนาแหล่งน้ำและวิธีการนำน้ำมาใช้

ปัญหาและอุปสรรค

1. ทีมวิจัยยังไม่ตรงต่อเวลา
2. ทีมวิจัยยังเกียวก้นต่อการไปร่วมกิจกรรมนอกพื้นที่เนื่องจากกิจกรรมการทำนาและมีอาชีพรับจ้างรายวันรับเหมาก่อสร้าง

8. กิจกรรมเวทีวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อเขียนรายงานและเขียนรายงานความก้าวหน้า

วัตถุประสงค์

1. เพื่อสรุปข้อมูลเพื่อเขียนรายงานความก้าวหน้า

เวลา วันที่ 28 กุมภาพันธ์ 2556

สถานที่ โรงเรียนบ้านปวงตึกหมู่ที่ 3 บ้านปวงตึก ตำบลตา ตุมอำเภอสังขะ จังหวัดสุรินทร์

กลุ่มเป้าหมายที่เข้าร่วม

1. ทีมวิจัยชุมชน 33 คน
2. ครู 3 คน

กระบวนการดำเนินงาน

1. ประชุมสรุปข้อมูลร่วมกัน
 - 1.1 ชี้แจงโครงการวิจัยศึกษาปริมาณการใช้น้ำชุมชนโรงเรียนวัด 1 วัน
 - 1.2 ประวัติศาสตร์ชุมชนปวงตึกและวิธีการทำมาหากิน 1 วัน
 - 1.3 ศึกษาองค์ความรู้ในการพัฒนาการจัดและการนำของชุมชนปวงตึก จากอดีต-ปัจจุบัน 3 วัน
 - 1.4 ศึกษาปริมาณการใช้น้ำชุมชนโรงเรียนวัดและหน่วยพิทักษ์ป่าโดยวิธีเฉลี่ยระยะเวลา 7

วัน

- 1.5 เวทีสรุปข้อมูลการใช้น้ำของชุมชน 1 วัน
- 1.6 ศึกษาเข้าพื้นที่สำรวจแหล่งน้ำและจัดทำแผนที่แหล่งน้ำระยะเวลา 7 วัน
- 1.7 กิจกรรมเวทีวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อหาแนวทางจำนวน 1 วัน
- 1.8 กิจกรรมเวทีวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อเขียนรายงานจำนวน 1 วัน
- 1.9 กิจกรรมเขียนรายงานความก้าวหน้าจำนวน 2 วัน

ผลการดำเนินงาน

1. ได้สรุปเรียบเรียงข้อมูลและวางแผนการเขียนรายงานความก้าวหน้า
2. ปริมาณการใช้น้ำบ้านปวงตึก มีปริมาณไม่พอเพียงใช้ในการอุปโภค – บริโภคในปัจจุบัน
3. จากการเก็บสำรวจข้อมูลปริมาณการใช้น้ำในชุมชนบ้านปวงตึก ในแต่ละฤดูกาลไม่เพียงพอ

4. บ้านปวงตึก บ้านปวงตึกใต้ บ้านสะพานใหม่พัฒนา มีทั้งหมด 530 ครัวเรือนจำนวน
ประชากร 3670 คนมีปริมาณการใช้น้ำดังต่อไปนี้

น้ำร้อน 4 เดือน มีการใช้โดยเฉลี่ยคนละ 100 ลิตร/วัน

น้ำฝน 4 เดือน มีการใช้โดยเฉลี่ยคนละ 60 ลิตร/วัน

น้ำหนาว 4 เดือน มีการใช้โดยเฉลี่ยคนละ 50 ลิตร/วัน

5. เฉลี่ยคนใช้น้ำทั้ง3ฤดูปริมาณความต้องการการใช้น้ำของคนรวมทั้งการทำเกษตรและเลี้ยง
สัตว์จำนวน 70 ลิตร/วัน/

6. ปริมาณน้ำที่พอเพียงต่อความจำเป็นในชุมชนบ้านปวงตึก โดยเฉลี่ยรวม 70,000ลิตร/วัน

ปัจจุบันบ้านปวงตึก มีน้ำในการอุปโภค-บริโภค51 ลิตร/วัน/คนเฉลี่ยรวม 36,720ลิตร/วัน

ปัญหาและอุปสรรค

1. ทีมวิจัยยังไม่ตรงต่อเวลา
2. ทีมวิจัยยังเกี่ยวกันต่อการไปร่วมกิจกรรมนอกพื้นที่เนื่องจากกิจกรรมการกรีดยางชุดมันและมี
อาชีพรับจ้างรายวันรับเหมาก่อสร้างเพื่อเลี้ยงครอบครัว
3. ฟังไม่เข้าใจมักไม่กล้าถาม

9. กิจกรรมเขียนรายงานความก้าวหน้า

วัตถุประสงค์

1. เพื่อเขียนรายงานความก้าวหน้า

เวลา วันที่ 5 มีนาคม 2556

สถานที่ โรงเรียนบ้านปวงตึกหมู่ที่ 3 บ้านปวงตึก ตำบลตาตุ่ม อำเภอสังขะ จังหวัดสุรินทร์

กลุ่มเป้าหมายที่เข้าร่วม

1. ทีมวิจัยชุมชน33 คน
2. ครู3 คน

กระบวนการดำเนินงาน

1. วางแผนการเขียนรายงานความก้าวหน้าแบ่งหน้าที่รับผิดชอบเขียนรายงาน
2. แบ่งหน้าที่รับผิดชอบเขียนรายงาน

ผลการดำเนินงาน

ได้แบบรายงานจำนวน 1 เล่ม

ปัญหาและอุปสรรค

1. ทีมวิจัยยังไม่ตรงต่อเวลา
2. ทีมวิจัยยังเกี่ยวกันต่อการไปร่วมกิจกรรมนอกพื้นที่เนื่องจากกิจกรรมการกรีดยางขูดมันและมีอาชีพรับจ้างรายวันรับเหมาก่อสร้างเพื่อเลี้ยงครอบครัว

10. กิจกรรมเวทีวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อจัดทำแนวทางการบริหารจัดการห้วยตาปาด

วัตถุประสงค์

1. เพื่อวิเคราะห์ข้อมูลหาแนวทางในการบริหารจัดการแหล่งน้ำห้วยตาปาด

เวลา วันที่ 10 ตุลาคม 2557

สถานที่โรงเรียนบ้านปางตึกหมู่ที่ 3 บ้านปางตึก ตำบลตาตุม อำเภอสังขะ จังหวัดสุรินทร์

กลุ่มเป้าหมายที่เข้าร่วม

1. ทีมวิจัยชุมชน 33 คน
2. ครู 3 คน

กระบวนการดำเนินงาน

1. ประชุมวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐานร่วมกัน

ผลการดำเนินการ

ได้แนวทางในการบริหารจัดการลำห้วยตาปาดดังนี้

1. กำหนดขอบเขตการใช้ที่ดินริมลำเพื่อการใช้ประโยชน์และเพื่อการอนุรักษ์
 - 1.1 กระตุ้นชุมชนในการกำหนดข้อบังคับชุมชน ในการกำหนดแนวทางการปฏิบัติการใช้ลำห้วยและเขตการใช้ที่ดินริมลำห้วย
 - 1.2 จัดระเบียบของชุมชนริมน้ำ โดยใช้ข้อบังคับของชุมชนในการควบคุม ดูแล กิจกรรมต่าง ๆ ไม่ให้ส่งผลกระทบต่อสภาพแวดล้อมของพื้นที่
 - 1.3 พัฒนาพื้นที่ว่าง และพื้นที่สาธารณะริมสองฝั่งลำห้วย โดยปรับสภาพภูมิทัศน์ให้เป็นพื้นที่สีเขียวของชุมชน
2. พื้นฟูคุณภาพน้ำและลำห้วย เพื่อให้สามารถใช้ประโยชน์ได้ตามศักยภาพ
 - 2.1 ออกข้อตกลงชุมชนให้บ้านเรือนที่ตั้งอยู่ริมฝั่งลำห้วย ไม่ปล่อยของเสียลงสู่ลำห้วยดังนี้
 - 2.2 ห้ามจับสัตว์น้ำบริเวณหน้าฝายเขตโรงเรียนบ้านปางตึกไปท้ายฝายด้านทิศใต้เป็นระยะทาง 300 เมตร

2.3 ห้ามตัดต้นไม้ริมฝั่งห้วยตลอดระยะทางจากอ่างเก็บน้ำตาปาดลงไปถึงฝายข้างศาลากลางหมู่บ้านสะพานใหม่

2.4 ห้ามฉีดยาฆ่าแมลงศัตรูพืชและวัชพืชในระยะห่างจากริมฝั่งลำห้วยทั้งด้านไปด้านละ 100 เมตร ตลอดความยาวของลำห้วยทั้งสามหมู่บ้าน

2.5 ห้ามทิ้งขยะและสิ่งปฏิกูลต่างๆลงในลำห้วยตาปาด

2.6 ห้ามปลูกสิ่งก่อสร้างรุกล้ำเข้าไปในลำห้วยตาปาด

2.7 กำจัดวัชพืชอย่างสม่ำเสมอ

3. การอนุรักษ์และฟื้นฟูระบบนิเวศของลำห้วยและบริเวณโดยรอบ

3.1 ศึกษา สำรวจ และวิเคราะห์ สถานภาพของระบบนิเวศลำห้วย แหล่งน้ำและสองฝั่งลำห้วย เพื่อให้ทราบถึงคุณค่าความสำคัญและภัยคุกคามที่ทำให้เกิดความเสื่อมโทรม และจัดลำดับความสำคัญเพื่อการอนุรักษ์ฟื้นฟู

3.2 ประกาศเขตพื้นที่คุ้มครองสิ่งแวดล้อม พื้นที่มีระบบนิเวศของลำห้วย และ/หรือพื้นที่ที่มีแนวโน้มของการถูกทำลาย เพื่อกำหนดเป็นข้อตกลงที่จะปฏิบัติตามอย่างเคร่งครัดในการอนุรักษ์และฟื้นฟูพื้นที่

4. ฟื้นฟูและอนุรักษ์แหล่งธรรมชาติ แหล่งศิลปวัฒนธรรมริมสองฝั่งลำห้วย วิถีชีวิตดั้งเดิม เพื่อรักษาสภาพแวดล้อมตามธรรมชาติและเพื่อสืบทอดขนบธรรมเนียมประเพณีวัฒนธรรมริมสองฝั่งลำห้วย

4.1 สำรวจ รวบรวมและจัดทำข้อมูลแหล่งธรรมชาติและแหล่งศิลปกรรมที่มีคุณค่าความสำคัญน้ำเพื่อเป็นฐานการบริหารจัดการพื้นที่ที่มีความสำคัญ

4.2 ฟื้นฟู ดูแลสิ่งแวดล้อมธรรมชาติที่มีคุณค่าความสำคัญที่อยู่ริมฝั่งลำห้วย โดยความร่วมมือของชุมชนและมีแผนการดำเนินการที่ชัดเจนเป็นระบบ

5. ส่งเสริมการใช้ประโยชน์จากลำห้วยให้เป็นฐานการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของชุมชน โดยไม่ส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศ และวิถีชีวิตของชุมชน

5.1 จัดให้มีการฝึกและพัฒนาอาชีพเสริมทั้งทางด้านการเกษตร ที่ต้องพึ่งพาลำห้วยเป็นฐานการผลิต โดยมีการปลูกผักสวนครัวตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ปลอ่ยปลาธรรมชาติในเขตหวงห้ามในลำห้วยตาปาด ปลูกต้นไม้ริมฝั่งลำห้วยและป่าชุมชน ปลูกหญ้าจัดตั้งศูนย์แปรรูปผลผลิตเพื่อเพิ่มมูลค่า ส่งเสริมแปรรูปฝั่งลำห้วยและป่าชุมชน

6. สร้างความเข้มแข็งให้ชุมชนเป็นผู้นำและมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์และกำหนดมาตรการทางสังคมในการป้องกันการบุกรุกทำลาย และใช้ประโยชน์โดยไม่คำนึงถึงผลกระทบต่อสภาพแวดล้อม

6.1 ประชาสัมพันธ์ข้อมูลข่าวสาร โดยผ่านหอกระจายข่าว การประชุมหมู่บ้าน และเอกสารเผยแพร่

ปัญหาและอุปสรรค

1. ทีมวิจัยยังไม่ตรงต่อเวลา
2. ทีมวิจัยยังเกียกกันต่อการไปร่วมกิจกรรมนอกพื้นที่เนื่องจากกิจกรรมการทำงานและมีอาชีพรับจ้างรายวันรับเหมาก่อสร้าง

11. กิจกรรมเวทีวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อจัดทำแนวทางการบริหารจัดการห้วยตาปาด

วัตถุประสงค์

1. เพื่อวิเคราะห์ข้อมูลหาแนวทางในการฟื้นฟูแหล่งน้ำห้วยตาปาด

เวลา วันที่ 16 ตุลาคม 2557

สถานที่ โรงเรียนบ้านปางตึกหมู่ที่ 3 บ้านปางตึก ตำบลตาตุม อำเภอสังขะ จังหวัดสุรินทร์

กลุ่มเป้าหมายที่เข้าร่วม

1. ทีมวิจัยชุมชน 33 คน
2. ครู 3 คน

กระบวนการดำเนินงาน

1. ประชุมวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐานร่วมกัน

ผลการดำเนินการ .

ได้แนวทางในการฟื้นฟูห้วยตาปาดดังนี้

1. กำหนดขอบเขตการใช้ที่ดินริมลำเพื่อการใช้ประโยชน์และเพื่อการอนุรักษ์

1.1 กระตุ้นชุมชนในการกำหนดข้อบังคับชุมชน ในการกำหนดแนวทางการปฏิบัติการใช้ลำห้วยและเขตการใช้ที่ดินริมลำห้วย

1.2 จัดระเบียบของชุมชนริมน้ำ โดยใช้ข้อบังคับของชุมชนในการควบคุม ดูแล กิจกรรมต่าง ๆ ไม่ให้ส่งผลกระทบต่อสภาพแวดล้อมของพื้นที่

1.3 พัฒนาพื้นที่ว่าง และพื้นที่สาธารณะริมสองฝั่งลำห้วย โดยปรับสภาพภูมิทัศน์ให้เป็นพื้นที่สีเขียวของชุมชน

2. ฟื้นฟูคุณภาพน้ำและลำห้วย เพื่อให้สามารถใช้ประโยชน์ได้ตามศักยภาพ

2.1 ออกข้อตกลงชุมชนให้บ้านเรือนที่ตั้งอยู่ริมฝั่งลำห้วย ไม่ปล่อยของเสียลงสู่ลำห้วยดังนี้

2.2 ห้ามจับสัตว์น้ำบริเวณหน้าฝายเขตโรงเรียนบ้านปางตึกไปท้ายฝายด้านทิศใต้เป็นระยะทาง

300 เมตร

2.3 ห้ามตัดต้นไม้ริมฝั่งห้วยตลอดระยะทางจากอ่างเก็บน้ำตาปาดลงไปถึงฝ่ายข้างศาลากลางหมู่บ้านสะพานใหม่

2.4 ห้ามฉีดยาฆ่าแมลงและวัชพืชในระยะห่างจากริมฝั่งลำห้วยทั้งด้านไปด้านละ 100 เมตร ตลอดความยาวของลำห้วยทั้งสามหมู่บ้าน

2.5 ห้ามทิ้งขยะและสิ่งปฏิกูลต่างๆลงในลำห้วยตาปาด

2.6 ห้ามปลูกสิ่งก่อสร้างรุกล้ำเข้าไปในลำห้วยตาปาด

2.6 กำจัดวัชพืชอย่างสม่ำเสมอ

3. การอนุรักษ์และฟื้นฟูระบบนิเวศของลำห้วยและบริเวณโดยรอบ

3.1 ศึกษา สำรวจ และวิเคราะห์ สถานภาพของระบบนิเวศลำห้วย แหล่งน้ำและสองฝั่งลำห้วย เพื่อให้ทราบถึงคุณค่าความสำคัญและภัยคุกคามที่ทำให้เกิดความเสื่อมโทรม และจัดลำดับความสำคัญเพื่อการอนุรักษ์ฟื้นฟู

3.2 ประกาศเขตพื้นที่คุ้มครองสิ่งแวดล้อม พื้นที่มีระบบนิเวศของลำห้วย และ/หรือพื้นที่ที่มีแนวโน้มของการถูกทำลาย เพื่อกำหนดเป็นข้อตกลงที่จะปฏิบัติอย่างเคร่งครัดในการอนุรักษ์และฟื้นฟูพื้นที่

4. ฟื้นฟูและอนุรักษ์แหล่งธรรมชาติ แหล่งศิลปวัฒนธรรมริมสองฝั่งลำห้วย วิถีชีวิตดั้งเดิม เพื่อรักษาสภาพแวดล้อมตามธรรมชาติและเพื่อสืบทอดขนบธรรมเนียมประเพณีวัฒนธรรมริมสองฝั่งลำห้วย

4.1 สำรวจ รวบรวมและจัดทำข้อมูลแหล่งธรรมชาติและแหล่งศิลปกรรมที่มีคุณค่าความสำคัญริมน้ำเพื่อเป็นฐานการบริหารจัดการพื้นที่ที่มีความสำคัญ

4.2 ฟื้นฟู ดูแลสิ่งแวดล้อมธรรมชาติที่มีคุณค่าความสำคัญที่อยู่ริมฝั่งลำห้วย โดยความร่วมมือของชุมชนและมีแผนการดำเนินการที่ชัดเจนเป็นระบบ

5. ส่งเสริมการใช้ประโยชน์จากลำห้วยให้เป็นฐานการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของชุมชน โดยไม่ส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศ และวิถีชีวิตของชุมชน

5.1 จัดให้มีการฝึกและพัฒนาอาชีพเสริมทั้งทางด้านการเกษตร ที่ต้องพึ่งพาลำห้วยเป็นฐานการผลิต โดยมีการปลูกผักสวนครัวตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ปลอ่ยปลาธรรมชาติในเขตหวงห้ามในลำห้วยตาปาด ปลูกต้นไม้ริมฝั่งลำห้วยและป่าชุมชน ปลูกหญ้าจัดตั้งศูนย์แปรรูปผลผลิตเพื่อเพิ่มมูลค่า ส่งเสริมแปรรูปลำห้วยและป่าชุมชน

6. สร้างความเข้มแข็งให้ชุมชนเป็นผู้นำและมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์และกำหนดมาตรการทางสังคมในการป้องกันการบุกรุกทำลาย และใช้ประโยชน์โดยไม่คำนึงถึงผลกระทบต่อสภาพแวดล้อม

6.1 ประชาสัมพันธ์ข้อมูลข่าวสาร โดยผ่านหอกระจายข่าว การประชุมหมู่บ้าน และเอกสารเผยแพร่

12. กิจกรรมเวทีวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อจัดทำข้อตกลงแนวทางการบริหารจัดการห้วยตาปาด

วัตถุประสงค์

1. เพื่อวิเคราะห์ข้อมูลหาแนวทางในการทำข้อตกลงแนวทางการบริหารจัดการห้วยตาปาด

เวลา วันที่ 18 ตุลาคม 2557

สถานที่โรงเรียนบ้านปางตึกหมู่ที่ 3 บ้านปางตึก ตำบลตาตุม อำเภอสังขะ จังหวัดสุรินทร์

กลุ่มเป้าหมายที่เข้าร่วม

1. ทีมวิจัยชุมชน 33 คน
2. ครู 3 คน

กระบวนการดำเนินงาน

1. ประชุมวิเคราะห์ข้อมูลการทำข้อตกลงร่วมกัน

ผลการดำเนินการ

ได้ข้อตกลงในการบริหารจัดการลำห้วยตาปาดดังนี้

1. ห้ามจับสัตว์น้ำบริเวณหน้าฝายเขตโรงเรียนบ้านปางตึกไปท้ายฝายด้านทิศใต้เป็นระยะทาง 300 เมตร
2. ห้ามตัดต้นไม้ริมฝั่งห้วยตลอดระยะทางจากอ่างเก็บน้ำตาปาดลงไปถึงฝายข้างศาลากลางหมู่บ้านสะพานใหม่
3. ห้ามฉีดยาฆ่าแมลงศัตรูพืชและวัชพืชในระยะห่างจากริมฝั่งลำห้วยทั้งด้านไปด้านละ 100 เมตร ตลอดความยาวของลำห้วยทั้งสามหมู่บ้าน
4. ห้ามทิ้งขยะและสิ่งปฏิกูลต่างๆลงในลำห้วยตาปาด
5. ห้ามปลูกสิ่งก่อสร้างรุกล้ำเข้าไปในลำห้วยตาปาด

ปัญหาและอุปสรรค

1. ทีมวิจัยยังไม่ตรงต่อเวลา
2. ทีมวิจัยยังเกี่ยงกันต่อการไปร่วมกิจกรรมนอกพื้นที่เนื่องจากกิจกรรมการทำงานและมีอาชีพรับจ้างรายวันรับเหมาก่อสร้าง

13. กิจกรรมสรุปผลการปฏิบัติการ

วัตถุประสงค์

1. เพื่อวิเคราะห์ผลการปฏิบัติงานทุกขั้นตอน

เวลา วันที่ 4 พฤศจิกายน 2557

สถานที่ โรงเรียนบ้านปวงตึกหมู่ที่ 3 บ้านปวงตึก ตำบลตาตุ่ม อำเภอสังขะ จังหวัดสุรินทร์

กลุ่มเป้าหมายที่เข้าร่วม

1. ทีมวิจัยชุมชน 33 คน
2. ครู 3 คน

กระบวนการดำเนินงาน

1. ประชุมวิเคราะห์ผลการปฏิบัติงานที่ผ่านมาเพื่อสรุปเป็นรูปเล่ม

ผลการดำเนินการ

รูปเล่มการวิจัย 1 เล่ม

ปัญหาและอุปสรรค

1. ทีมวิจัยยังไม่ตรงต่อเวลา
2. ทีมวิจัยยังเกี่ยงกันต่อการไปร่วมกิจกรรมนอกพื้นที่เนื่องจากกิจกรรมการทำนาและมีอาชีพรับจ้าง

รายวันรับเหมาก่อสร้าง

สรุปผลรายงานการศึกษาและจัดทำรายงาน

ในส่วนของกระบวนการสรุปผลการศึกษาและจัดทำรายงานวิจัย จะได้มาจากการร่วมกันนำข้อมูลที่จัดเก็บรวบรวมมาวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลแยกแยะประเด็น พร้อมกับการให้แนวทางการเขียนรายงาน นั้น จะเป็นหน้าที่ของทีมนักวิจัยในการเขียนและเรียบเรียง ในส่วนทีมพี่เลี้ยงมีหน้าที่แนะนำในการเขียน ในบางอย่างเท่านั้นหากในกรณีที่ทีมนักวิจัยไม่สะดวกเท่านั้นพี่เลี้ยงถึงจะเข้ามามีส่วนในการเขียนมากขึ้น แต่สิ่งสำคัญคือ ต้องให้เป็นการเรียนรู้ของทีมนักวิจัยให้มากที่สุด ภายได้หลักการวิจัยเพื่อท้องถิ่น ที่มาจากท้องถิ่น โดยท้องถิ่นเพื่อท้องถิ่นเอง

4. วิธีการเก็บข้อมูล

4.1 เครื่องมือในการช่วยเก็บข้อมูล

4.2 เครื่องมือช่วยในการทบทวนกระบวนการวิจัย

เส้นทางนักวิจัยทำตามแบบแผนที่

เครื่องมือเก็บข้อมูลบริบทชุมชน

เส้นทางเวลา เป็นเครื่องมือที่ช่วยในการเก็บข้อมูลและลำดับเนื้อเรื่องในการทำข้อมูลในส่วนของประวัติศาสตร์ชุมชน ทั้งประวัติการก่อตั้งของชุมชนและและพัฒนาการจนถึงปัจจุบัน ในด้านผู้นำทางการเมือง

ในด้านการทำมาหากินหรือด้านเศรษฐกิจ ก็กับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในชุมชนบ้านเครือข่ายบ้านปวงตึกซึ่งจะสามารถนำมาวิเคราะห์ให้เห็นปัจจัยที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในชุมชน

ตารางประเพณี 12 เดือน เป็นเครื่องมือที่ทำการเก็บข้อมูลในเรื่องของวัฒนธรรมประเพณีของชุมชนตลอดระยะเวลา 12 เดือน ว่ามีวิถีชีวิตอย่างไรบ้าง เพื่อให้ได้เข้าใจวิถีวัฒนธรรมของชุมชนแต่ละเดือนและตลอด 12 เดือนของชุมชน และยังเป็นข้อมูลที่จะนำมาวิเคราะห์ ความสัมพันธ์ระหว่างคนกับการเปลี่ยนแปลงของลำห้วยตาปาด

4.3 แผนที่ชุมชน ในการศึกษาแผนที่ชุมชนเครือข่ายบ้านปวงตึกนั้นจะมีการทำเป็นแผนที่อยู่ 2 ประเภทด้วยกันคือแผนที่รอบใน และแผนที่รอบนอกซึ่งจะทำให้เราเห็นภาพรวมของชุมชนในมิติเชิงโครงสร้างชุมชน กลุ่มองค์กรที่มี และฐานทรัพยากรและต้นทุนของชุมชน รวมทั้งทรัพยากร ดิน น้ำ ป่าไม้ ที่มีในชุมชนและชุมชนมีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องด้วย

4.4 แผนผังกลุ่มองค์กร ช่วยให้เราเก็บข้อมูลกลุ่มต่างๆในชุมชนทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการมีกี่กลุ่ม และมีกลุ่มและกลุ่มอะไรบ้างในชุมชนทั้งหมด ที่มีบทบาทในด้านต่างๆในชุมชน

4.5 การสัมภาษณ์

ในการสัมภาษณ์เพื่อเก็บข้อมูลนั้นจะต้องมีการวางแผนร่วมกันของทีมนักวิจัย เพื่อให้ได้ตรงประเด็นหัวข้อที่ต้องการก่อน ในการสัมภาษณ์นั้นจะมีการสัมภาษณ์เก็บข้อมูลอยู่สองช่วงหลักๆคือ

1. สัมภาษณ์ข้อมูลบริบทชุมชน จะมีการวางแผนประเด็นหัวข้อในทีมวิจัย ในช่วงของบริบทชุมชนนั้น จะใช้การสัมภาษณ์โดยการเชิญผู้รู้มาเล่าให้ฟัง โดยเรียกว่ากิจกรรมผู้เฒ่าเล่าความหลัง และทีมวิจัยก็จะมีการสัมภาษณ์เก็บข้อมูล และก็มีในส่วนของการจดบันทึกข้อมูล

2. สัมภาษณ์ข้อมูลองค์ความรู้เรื่องการจัดการน้ำและบริบทในลำห้วยตาปาดในขั้นตอนของการศึกษาตัวองค์ความรู้เรื่องกระบี่ (ควาย) นั้นมีองค์ความรู้ที่ต้องศึกษาด้วยกัน 3 ประเด็นคือ ประกอบไปด้วย แนวทางการบริหารจัดการห้วยตาปาดแนวทางการบริหารจัดการห้วยตาปาด ข้อตกลงแนวทางการบริหารจัดการห้วยตาปาด จึงมีการแบ่งบทบาทหน้าที่กันรับผิดชอบในการหาข้อมูลได้ 3 กลุ่มเพื่อความสะดวกรวดเร็วและทุกคนในทีมวิจัยจะได้มีส่วนร่วมกันมากขึ้น

4.6 การสอบถาม

ในการสอบถามข้อมูลนั้นเครือข่ายชุมชนบ้านปวงตึก จะทำโดยการเก็บข้อมูลสำรวจเรื่องจำนวนสมาชิกในครอบครัว โดยแบ่งเป็นเพศชายเพศหญิง จากการสำรวจนั้นมีทั้งหมด 262 คน โดยการแบ่งการรับผิดชอบของทีมวิจัยเป็นเขตคุ้มที่ทีมวิจัยอยู่ และแจกใบสอบถามกับคนในหมู่บ้าน เป็นการเก็บข้อมูลเป็นคุ้มของชุมชน

4.7 การประชุมกลุ่มย่อย

ในการประชุมกลุ่มย่อยนั้นโดยมากก็จะเป็นการประชุมเฉพาะในทีมนักวิจัยโดยไม่ได้มีทีมพี่เลี้ยง ซึ่งในการประชุมกลุ่มย่อยนั้นจะเกิดจากการหาข้อมูลในเครือข่ายชุมชนบ้านปวงตึกเองของทีมนักวิจัยชาวบ้าน เช่นรวบรวมข้อมูลสำรวจข้อมูลกระบะเบรีย (ควาย) ในชุมชนบ้านปันร้ว วงประชุมเฉพาะชุดหาข้อมูลองค์ความรู้ที่แบ่งบทบาทการหาข้อมูล ทั้งหมด 4 องค์ความรู้โดยแบ่งเป็น 4 กลุ่ม ซึ่งการทำงาน หรือการสร้างวงประชุมกลุ่มย่อยจะช่วยให้การดำเนินงานได้เร็วขึ้น เนื่องจากการประชุมกลุ่มย่อยจะเป็นการประชุมกันภายในทีม หรือในกลุ่ม ที่ได้รับบทบาทในการทำงานนั้นๆ จะช่วยแบ่งเบาภาระการประชุมกลุ่มใหญ่ได้ดีมากและคล่องตัวในการเข้าถึงตัวข้อมูล

4.8 การประชุมกลุ่มใหญ่

การประชุมกลุ่มใหญ่นั้น จะเป็นการประชุมร่วมของทีมนักวิจัยและทีมพี่เลี้ยง โดยจะเป็นการประชุมตั้งแต่การร่วมพัฒนาโจทย์จนถึง การปฏิบัติการ ในส่วนของกระบวนการรวบรวมข้อมูลในส่วนของบริษัทชุมชน โดยการเชิญผู้รู้หรือผู้เฒ่ามาเล่าเรื่องราวในอดีตในด้านประวัติศาสตร์ และองค์ความรู้เรื่องกระบะเบรีย (ควาย) ในส่วนนี้จะมีการให้ชาวบ้านไปทำในกลุ่มย่อยแล้วมารวมข้อมูลกันในวงใหญ่อีกครั้งและมาวิเคราะห์ประเมินร่วมกันในวงประชุมใหญ่เพื่อเป็นการสร้างความเข้าใจร่วมกัน และถ้าหากขาดอะไรอย่างไรก็จะได้เสริมหรือหาเพิ่มเติมในตอนนั้นหรือแบ่งหน้าที่ไปทำการค้นหาเพิ่ม

5. การวิเคราะห์ข้อมูล(3.4)

5.1 ข้อมูลเชิงปริมาณ

ในการวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้ฐานข้อมูลเชิงปริมาณในเรื่องของ จำนวนของประชากรของชุมชน ที่เป็นข้อมูลในด้านพื้นฐานของชุมชน ข้อมูลปริมาณควายในชุมชนปัจจุบัน(ใช้ตารางแจกแจง) ซึ่งจะทำให้เห็นความแตกต่างของปริมาณจำนวน ในอดีตกับปัจจุบัน และอาจมีแนวโน้มที่ลดจำนวนมากขึ้นเช่นกัน โดยนำข้อมูลในเชิงปริมาณมาประกอบกับข้อมูลเชิงคุณภาพ เพื่อเป็นการมาวิเคราะห์หาปัจจัยสาเหตุที่มีผลต่อเรื่องนั้น เช่น การนำข้อมูลเชิงปริมาณของจำนวนควายที่สำรวจมาใช้เป็นฐานการวิเคราะห์กับเรื่องประวัติศาสตร์ท้องถิ่นว่ามีปัจจัยใดที่มีผลต่อจำนวนกระบะเบรีย ลดน้อยลง

5.2 ข้อมูลเชิงคุณภาพ

ในส่วนข้อมูลเชิงคุณภาพ จะเป็นการรวบรวมองค์นำเอาองค์ความรู้เรื่องกระบะเบรีย(ควาย)ที่เก็บข้อมูลมา และประกอบกับวิถีการทำมาหากินของชุมชน และวิถีวัฒนธรรมประเพณีที่มีความสัมพันธ์ในด้านต่างๆของคนในชุมชน นำมาถอดองค์ความรู้ โดยให้คนในทีมนักวิจัยหาคำความหมายเชิงคุณค่าหรือมีความสัมพันธ์กับคนในบ้านปันร้วอย่างไรบ้างในอดีต และความหมายเชิงคุณค่าหรือมีความสัมพันธ์อย่างไรกับคนในชุมชนปัจจุบันของกระบะเบรีย(ควาย) ซึ่งจะทำให้เห็นแนวความคิดของคนกับกระบะเบรีย(ควาย) ของคนบ้านปันร้ว

บทที่ 4

สรุปผลการศึกษาดำเนินงาน และแนวทางการดำเนินในระยะต่อไป

บ้านปวงตึก หมู่ที่ 3 ตั้งอยู่ตำบลตาตุ่ม อำเภอสังขะ จังหวัดสุรินทร์ เดิมชื่อบ้านตาแปก เนื่องจากเกิดโรคระบาดร้ายแรงจึงเปลี่ยนชื่อหมู่บ้านมาเป็นปวงตึกเพื่อแก้ปัญหาด้านความเชื่อ ต่อมาแยกการปกครองออกเป็น 3 หมู่บ้านดังนี้

1. บ้านปวงตึกหมู่ที่ 3
2. บ้านสะพานใหม่พัฒนาหมู่ที่ 17
3. บ้านปวงตึกใต้หมู่ที่ 18

บ้านปวงตึกหมู่ที่ 3

1. การปกครอง

บ้านปวงตึกหมู่ที่ 3 แบ่งการปกครองออกเป็น 8 คຸ່ມ มีผู้ใหญ่บ้านชื่อ นายเอน ทองกลาง ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน นายศรชัย เชิดโฉม นายเดช สารสุข มีสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบล 2 คน คือ

1. นายสวี่ เชิดโฉม
2. นายสันต์ มั่นยืน

2. จำนวนหลังคาเรือนและประชากร

จำนวนหลังคาเรือนจำนวน 589 หลังคา มีจำนวนประชากร 1142 คน โดยแยกเป็นชาย 653 คน หญิง 490 คน แยกตามชนกลุ่มได้ คือ คนที่พูดภาษาส่วย 820 คน คนที่พูดภาษาเขมร 168 คน คนที่พูดภาษาลาว 154 คน

3. ภาษา

ภาษาที่ใช้ในหมู่บ้านมี 3 ภาษา คือ ภาษาส่วย คิดเป็นร้อยละ 71.80 ภาษาเขมร คิดเป็นร้อยละ 14.71 ภาษาลาว คิดเป็นร้อยละ 13.48

4. อาชีพ

ประชากรประกอบอาชีพแบ่งได้ดังนี้

- 4.1 เกษตรกรรมได้แก่ ทำสวนยางพารา มะม่วง มะขาม ไร่อ้อย
มันสำปะหลัง ทำนา คิดเป็นร้อยละ 97.46
- 4.2 ค้าขายคิดเป็นร้อยละ 1.75
- 4.3 รับราชการคิดเป็นร้อยละ .78

5. สถานที่สำคัญและแหล่งเรียนรู้

แหล่งเรียนรู้ที่สำคัญได้แก่ วัดบ้านปวงตึก อ่างเก็บน้ำห้วยตาปาด ลำห้วยตาปาด

บ้านสะพานใหม่พัฒนาหมู่ที่ 17

1. การปกครอง

บ้านสะพานใหม่พัฒนาหมู่ที่ 17 แบ่งการปกครองออกเป็น 4 คุ่ม มีผู้ใหญ่บ้านชื่อ นายอนันต์ แป้นแก้ว ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน นายชุมพล ผมพันธ์ นาย มีสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบล 2 คน คือ

- 1.นายดาวรุ่ง สวัสดิ์รัมย์
- 2.นายพรสวัสดิ์ สุกัลญา

2. จำนวนหลังคาเรือนและประชากร

จำนวนหลังคาเรือนจำนวน 184 หลังคา มีจำนวนประชากร 736 คนโดยแยกเป็นชาย 398 คน หญิง 348 คน แยกตามชนกลุ่มได้ คือ คนที่พูดภาษาส่วย 58 คน คนที่พูดภาษาเขมร 86 คน คนที่พูดภาษาลาว 592 คน

3. ภาษา

ภาษาที่ใช้ในหมู่บ้านมี 3 ภาษา คือภาษาส่วย คิดเป็นร้อยละ 7.88 ภาษาเขมร คิดเป็นร้อยละ 11.64 ภาษาลาว คิดเป็นร้อยละ 80.43

4. อาชีพ

ประชากรประกอบอาชีพแบ่งได้ดังนี้

- 4.1 เกษตรกรรมได้แก่ ทำสวนยางพารา มะม่วง มะขาม ไร่อ้อย
มันสำปะหลัง ทำนา คิดเป็นร้อยละ 95.65
- 4.2 ค้าขายคิดเป็นร้อยละ 3.39
- 4.3 รับราชการคิดเป็นร้อยละ .95

5. สถานที่สำคัญและแหล่งเรียนรู้

แหล่งเรียนรู้ที่สำคัญได้แก่ วัดบ้านสะพานใหม่พัฒนา ลำห้วยตาปาด

บ้านปวงตึกใต้หมู่ที่ 18

1. การปกครอง

บ้านปวงตึกใต้หมู่ที่ 18 แบ่งการปกครองออกเป็น 4 คุ่ม มีผู้ใหญ่บ้านชื่อ นายพิริกษ์ แป้นดวงเนตร ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน นายสมบุญรณ หมื่นเจริญ นายบุญเรือน ทองสิน มีสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบล 2 คน คือ

- 1.นายทวีศักดิ์ คงมี

2.นายเทพ สุญชัย

2. จำนวนหลังคาเรือนและประชากร

จำนวนหลังคาเรือนจำนวน 653 หลังคา มีจำนวนประชากร 864 คนโดยแยกเป็นชาย 494 คน หญิง 370 คน แยกตามชนกลุ่มได้ คือ คนที่พูดภาษาส่วย 260 คน คนที่พูดภาษาเขมร 168 คน คนที่พูดภาษาลาว 454 คน

3. ภาษา

ภาษาที่ใช้ในหมู่บ้านมี 3 ภาษา คือภาษาส่วย คิดเป็นร้อยละ 30.09 ภาษาเขมร คิดเป็นร้อยละ 19.44 ภาษาลาว คิดเป็นร้อยละ 50.46

4. อาชีพ

ประชากรประกอบอาชีพแบ่งได้ดังนี้

- 4.1 เกษตรกรรมได้แก่ ทำสวนยางพารา มะม่วง มะขาม ไร่อ้อย
มันสำปะหลัง ทำนา คิดเป็นร้อยละ 99.46
- 4.2 ค้าขายคิดเป็นร้อยละ0.30
- 4.3 รับราชการคิดเป็นร้อยละ .23

5. สถานที่สำคัญและแหล่งเรียนรู้

แหล่งเรียนรู้ที่สำคัญได้แก่ วัดบ้านปวงตึก อ่างเก็บน้ำห้วยตาปาด ลำห้วยตาปาด

6. การใช้ประโยชน์จากทรัพยากรในลำห้วยปวงตึก(ตาปาด)ของชาวบ้านทั้ง 3 หมู่บ้าน

หมู่บ้านปวงตึกมีเนื้อที่ประมาณ ประมาณ ๒๘ ตารางกิโลเมตร หรือ ประมาณ ๑๗๕,๐๐ ไร่ พื้นที่โดยรอบรายล้อมไปด้วยพื้นที่ไร่นาทำสวน พื้นที่โดยทั่วไปถือว่าเป็นพื้นที่ที่เหมาะสมกับการทำไร่ นา ทำสวน การทำนามีทั้งการทำนาปีและนาปรัง เนื่องจากมีฐานทรัพยากรที่เอื้ออำนวย คือที่ตั้งของหมู่บ้านเป็นเนินเขา สลับกับที่ราบริมฝั่งห้วย ประกอบกับแหล่งน้ำในชุมชน ที่ส่วนมากเป็นแหล่งน้ำธรรมชาติ แหล่งน้ำสาธารณะ และนำมาใช้ในการอุปโภคและบริโภคในครัวเรือน และในการเพาะปลูกทำการเกษตร และแหล่งน้ำธรรมชาติที่

สำคัญคือ ลำห้วยปวงตึกที่เป็นแหล่งน้ำสายสำคัญที่ไหลจากเทือกเขาพนมดงรักทางด้านการเกษตรคือช่วงฤดูการทำนาโดยจะมีตลอดปีแต่จะลดบ้างยามหน้าแล้งยามหน้าฝนก็จะไหลมาตามลำน้ำเข้าไร่นาของชุมชน ใช้ในด้านการประมงชาวบ้านจะจับปลาจับกบเขียดและอื่นๆในลำห้วยปวงตึกโดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจับสัตว์น้ำ และลำห้วยยังเป็นแหล่งสัตว์ใน ยามหน้าแล้งอีกด้วยเป็นต้น อีกส่วนคือทรัพยากรป่า ชุมชนบ้านปวงตึกจะมีป่าของชุมชนอยู่ใกล้หมู่บ้าน มีเนื้อที่รวมประมาณ 1562.5 ไร่โดยคนในชุมชนจะร่วมกันในการใช้ประโยชน์ ทั้งเป็นแหล่งหาพืช แหล่งสมุนไพร อาหาร ของป่าเช่นผัก ผักสด และยังเป็นแหล่งสัตว์เลี้ยง วัวควายในชุมชนอีกด้วย ที่สำคัญป่าค่อนข้างจะเป็นป่าสมบูรณ์จึงทำให้เป็นแหล่งอาหารและสมุนไพรที่สำคัญ จะเห็นได้ว่าฐานทรัพยากรทั้งดินน้ำป่าไม้ของชุมชนบ้านปวงตึก ถือว่าเป็นแหล่งฐานทรัพยากรที่สำคัญในการหล่อเลี้ยงชีวิตผู้คนในชุมชนบ้านปวงตึกอย่างสำคัญยิ่ง

จัดให้มีการฝึกและพัฒนาอาชีพเสริมทั้งทางด้านการเกษตร ที่ต้องพึ่งพาลำห้วยเป็นฐานการผลิต โดยมีการปลูกผักสวนครัวตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ปลอ่ยปลาธรรมชาติลงในเขตหวงห้ามเพื่อการอนุรักษ์พันธุ์ปลาและระบบนิเวศที่ติไว้ในลำห้วยตาปาด ปลูกต้นไม้ริมฝั่งลำห้วยและป่าชุมชน ปลูกหญ้าเพื่อแก้ไขปัญหาการพังทลายลงของขอบตลิ่งในอนาคต อีกทั้งเป็นการฟื้นฟูภูมิทัศน์ในบริเวณริมฝั่งลำห้วยไปในตัว มีการจัดตั้งศูนย์แปรรูปผลผลิตเพื่อเพิ่มมูลค่า ของผลผลิตอีกทั้งเป็นการเพิ่มรายได้ของคนในชุมชน ส่งเสริมการดูแลสุขภาพรวมไปถึงการเฝ้าระวังในบริเวณริมฝั่งลำห้วยและป่าชุมชน

รวมไปถึงการกระตุ้นให้คนในชุมชนร่วมกันทำแผนกำหนดข้อบังคับชุมชน ในการกำหนดแนวทางการปฏิบัติการใช้ประโยชน์จากลำห้วยและเขตการใช้ที่ดินริมลำห้วย ซึ่งการจัดทำข้อตกลงนี้ประกอบไปด้วย ผู้นำชุมชน กรรมการของแต่ละชุมชน รวมไปถึงกลุ่มต่างๆ เช่น กลุ่มแม่บ้าน กลุ่มเยาวชน เป็นต้น นำกลุ่มคนเหล่านี้ของแต่ละหมู่บ้านมาประชุมร่วมกันเพื่อทำแผนการใช้ประโยชน์อย่างต่อเนื่องและยั่งยืน รวมไปถึงการทำแผนข้อห้ามต่างๆ และการดูแลสุขภาพลำห้วยปวงตึกร่วมกันของทั้ง3ชุมชนมีการจัดระเบียบของชุมชนริมน้ำ โดยใช้ข้อบังคับของชุมชนในการควบคุม ดูแลกิจกรรมต่างๆไม่ให้ส่งผลกระทบต่อสภาพแวดล้อมของพื้นที่ พัฒนาพื้นที่ว่างและพื้นที่สาธารณะริมสองฝั่งลำห้วยโดยปรับสภาพภูมิทัศน์ให้เป็นพื้นที่สีเขียวของชุมชนที่มีความอุดมสมบูรณ์และยั่งยืน ซึ่งการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรในลำห้วยปวงตึก(ตาปาด) สามารถแบ่งออกแต่ละด้านได้ดังนี้

1. การเกษตร

ซึ่งใช้ระบบปั้มน้ำสูบน้ำจากลำห้วยส่งน้ำไปยังแปลงเกษตร เช่น แปลงผัก แปลงพืชล้มลุก ไร่ยางพาล์ม วิธีการนี้จะใช้ได้ในพื้นที่ที่ใกล้แหล่งน้ำ

2. แหล่งอาหาร

ลำห้วยเป็นแหล่งอาหารที่สำคัญทั้งในน้ำคือ จะมีการจับสัตว์น้ำกบ ปลา หอย ต่างๆและบนบกคือปาริมห้วยที่เป็นแหล่งพืชผักสมุนไพรและสัตว์นานาชนิด

3. อุปโภค

น้ำในลำห้วยมีการนำมาใช้ในการอุปโภคเช่น โรงเรียนมีการตักน้ำไปใช้ในการอุปโภคแก่เด็กนักเรียนและบุคลากรในโรงเรียน ชาวบ้านนำน้ำมาใช้ในการอุปโภคในครัวเรือน

4. เลี้ยงสัตว์

เป็นแหล่งน้ำในการทำประมงเลี้ยงปลาในกระชัง รวมทั้งเป็นแหล่งน้ำในการเลี้ยงสัตว์เช่นวัวควาย ได้ต้มกิน

6.1 ปฏิทินการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรจากห้วยปวงตึก ด้านการเกษตร

เดือน พืช	ม.ค.	ก.พ.	มี.ค.	เม.ย.	พ.ค.	มิ.ย.	ก.ค.	ส.ค.	ก.ย.	ต.ค.	พ.ย.	ธ.ค.
กรรุดยาง	■	■	■				■	■	■	■	■	■
มัน	○	○	○	○	○	○	■	■	■	■	■	■
อ้อย	○	○	○		■	■	■	■	■	■	○	○
ข้าว					○	○	○			■	■	■
ปารั่ม					○	○	○	○	○			
ดาวเรือง	○	○	■	■	○	○	■	■	○	○	■	■
ลำไย						○	○	○			■	■
มะละกอ	■	■	■	■					■	■	■	■
ถั่วลิสง									■	■		
แตงโม	■	■	■									
ฝัก										■		
ถั่วพักยาว							■	■	■			
มะเขือพวง	■	■	■	■			■	■	■	■	■	■
ข้าวโพด	■	■	■	■				■	■	■	■	■
เงาะ								■	■			
พริก	■	■	■	■					■	■	■	■
กล้วย	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■

หมายเหตุ

- การเก็บเกี่ยว
- การเพาะปลูก

6.2 การใช้ประโยชน์จากทรัพยากรห้วยปวงตึก ประเภทสัตว์

ชนิด เดือน	ม.ค.	ก.พ.	มี.ค.	เม.ย.	พ.ค.	มิ.ย.	ก.ค.	ส.ค.	ก.ย.	ต.ค.	พ.ย.	ธ.ค.
วัว	←											→
หมูนา	←		→								←	→
กระต่าย	←											→
ควาย	←											→
เป็ด	←											→
ไก่	←											→
หมู	←											→
กระแต	←											→
กะปอม					←			→				
ปู	←			→					←			→
เขียด	←			→						←		→
กบ				←	→							
ปลาฝา	←											→
ปลาช่อน					←							→
ปลาหลด										←		→
หอยขม					←		→					
ปลาขาว อี ไท					←							→
ปลาหมอ										←		→
กุ้ง										←		→
ปลาไหล	←				→							
ปลาชะโด					←				→			
ปลาดุก	←											→
ปลานิล	←											→
ปลา ตะเพียน	←											→
ปลายี่สก					←				→			
ปลากด					←				→			

7. สถานการณ์ปัญหาและความขัดแย้งในการใช้ประโยชน์จากลำห้วยปวงตึก

ลำห้วยปวงตึก (ตาปาด) กำเนิดมาจากพนมตองแร็ก หรือพนมดงรัก ไหลไปรวมลงสู่อ่างเก็บน้ำห้วยขนาดมอญก่อนจะไหลลงสู่ลำห้วยปวงตึก(ตาปาด) เป็นระยะทางรวมประมาณ 6 กิโลเมตร จากอ่างเก็บน้ำห้วยขนาดมอญจนถึงชุมชนบ้านปวงตึก โดยขนาดความกว้างของลำห้วยประมาณ 5-6 เมตร แต่บางจุดก็จะเป็นแอ่งหินกว้าง มีความกว้าง ประมาณ 9 – 10 เมตร ลำห้วยปวงตึก (ตาปาด) จะทอดตัวไหลตัดผ่านชุมชนบ้านปวงตึก ดังนั้นห้วยปวงตึก(ตาปาด) จึงเป็นแหล่งน้ำที่สำคัญในชุมชนซึ่งเป็นแหล่งน้ำในการทำเกษตรในการอุปโภค เลี้ยงสัตว์ และรักษาสมดุลระบบนิเวศของลำห้วยปวงตึก(ตาปาด) ซึ่งปัญหาที่พบในการเข้าใช้ทรัพยากรจากลำห้วยปวงตึกมีดังต่อไปนี้

7.1 ดินเลน – วัชพืช

พบว่าปัญหาเรื่องการตื้นเขินของลำห้วย เนื่องจากมีดินที่ไหลจากขอบตลิ่งลงไปทับถมกันเป็นจำนวนมากส่งผลให้ลำห้วยปวงตึกจุน้ำได้ในปริมาณที่น้อยลง ส่วนอีกปัญหาหนึ่งที่พบคือปัญหาในเรื่องของวัชพืชในลำห้วยปวงตึกที่มีอยู่จำนวนมากเหมือนกัน สาเหตุของการทำให้เกิดปัญหานี้คือ เกิดจากทางกรมชลประทาน บางครั้งก็ไม่ปล่อยน้ำจากเขื่อนขนาดมอญลงมายังลำห้วย ส่งผลให้น้ำในลำห้วยแห้งขอด พอน้ำแห้งส่งผลให้ดินบริเวณขอบตลิ่งไหลลงไปที่ทับถมกัน(อาจจะเกิดจากฝีมือมนุษย์หรือจากธรรมชาติ) ทำให้ลำห้วยตื้นเขิน และอีกปัญหาคือเมื่อน้ำแห้งวัชพืชที่อยู่ตามขอบตลิ่งนั้นได้แผ่ขยายลงไปยังก้นตลิ่ง ส่งผลให้เกิดปัญหาอื่นๆตามมา

7.2 น้ำท่วม

ปัญหาในเรื่องของน้ำท่วมนี้พบว่า ในปีใดที่มีปริมาณฝนตกมากนั้นจะให้น้ำหลากลงมาทำให้เกิดน้ำท่วมในบริเวณหมู่บ้านและที่ทำเกษตรของชาวบ้าน แต่ปัญหานี้ก็ไม่ได้แผ่ขยายไปในวงกว้างอาจจะมีบางพื้นที่เท่านั้นที่รับผลกระทบจากปัญหานี้ เนื่องจากต้นน้ำลำห้วยปวงตึก(ตาปาด) จะอยู่ที่อ่างเก็บน้ำห้วยขนาดมอญซึ่งอยู่ในเขตพื้นที่ชายแดนเทือกเขาพนมดงรัก เมื่อใดที่ฝนตกหนักน้ำป่าจะไหลไปยังอ่างเก็บน้ำห้วยขนาดมอญ ชลประทานจะเร่งระบายน้ำส่งผลให้เกิดน้ำท่วมตามมา แต่เนื่องจากสภาพพื้นที่ที่มีความลาดชัน ปัญหาน้ำท่วมที่นี้จะไม่ช้่งนาน แต่จะเป็นปัญหาน้ำเซาะตลิ่งพังจะเป็นปัญหาหลักเมื่อเกิดกรณีน้ำท่วม

7.3 แนวเขต – รุกล้ำลำห้วย

ในเรื่องของแนวเขตรุกล้ำลำห้วยนั้นพบว่า กลุ่มปัญหาที่พบนั้นเป็นของชาวบ้านที่มีบ้านเรือนอยู่ใกล้กับลำห้วยปวงตึก เนื่องจากที่แถบนั้นยังไม่มีเอกสารชัดเจนว่าเป็นที่ดินของใคร ดังนั้นชาวบ้านคนที่มีบ้านเรือนอยู่ใกล้เคียงก็จะเข้าทำการถางป่าบริเวณริมตลิ่งเพื่อใช้ประโยชน์เป็นจำนวนมากเนื่องจากเป็นที่ดินว่างเปล่า

7.4 เคมิจากการเกษตร

ในเรื่องของการใช้สารเคมีจากภาคการเกษตรของชาวบ้าน ก็เนื่องจากวิธีการผลิตที่เปลี่ยนไป จากการผลิตเพื่อยังชีพกลายเป็นการผลิตเพื่อส่งออก ดังนั้นจึงจำเป็นต้องนำสารเคมีมาใช้ในระบบการผลิต จากการ

ใช้สารเคมีดังกล่าวนั้น พบว่ามีปัญหาเนื่องจากสารเคมีที่ใช้ทำการเกษตรนั้นได้ไหลไปตามน้ำลงสู่ลำห้วยปวงตีก ส่งผลให้น้ำในลำห้วยปวงตีกปนเปื้อนสารเคมีทำให้สัตว์น้ำตาย ชาวบ้านไม่สามารถนำน้ำมาบริโภคได้

7.5 การจัดสรรน้ำจากเขื่อนขนาดมอญ

ห้วยตาปาดต้นน้ำมาจากเขื่อนห้วยขนาดมอญ แต่เดิมก็เป็นห้วยเดียวกัน แต่ช่วงหลังมาการสร้างเขื่อน มากันเดิมที่ยังไม่มีคลองส่งน้ำชลประทาน ลำห้วยตาปาดเป็นคลองส่งน้ำคลองเดียว หลังจากที่ถูกกรมชลประทาน ลงพื้นที่สำรวจความต้องการน้ำในชุมชนในการทำการเกษตรซึ่งพื้นที่ส่วนบน ทางทิศตะวันตกของลำห้วยตา ปาดนั้นเข้าไม่ถึงลำห้วยตาปาดในการดึงน้ำใช้ในการเกษตร เห็นว่าลำห้วยตาปาดนั้นเป็นคลองดั้งเดิมใช้ ประโยชน์ไม่ได้เต็มที่ไม่มีระบบการจัดการน้ำที่ดี เทคโนโลยีไม่ทันสมัย ทางชลประทานเลยได้จัดสร้างคลองใหม่ เป็นคลองส่งน้ำ ขป. ซึ่งสามารถใช้ประโยชน์ในพื้นที่ส่วนบน ของลำห้วยตาปาด

7.6 น้ำขาดแคลน

จากสภาพพื้นที่ลาดชัน ลำห้วยปวงตีก(ห้วยตาปาด) ทำให้การเก็บกักน้ำตามลักษณะกายภาพของลำ ห้วยได้ในปริมาณไม่มาก การจัดการที่ผ่านในอดีตชาวบ้านจะทำนบกั้นน้ำไว้เพื่อเก็บกักน้ำ ปัจจุบันเป็นฝายปูน แต่หลังจากที่มีการจัดทำคลองชลประทานที่ผันน้ำมาจากอ่างเก็บน้ำห้วยขนาดมอญขึ้น ทำให้การระบายน้ำลง ไปยังลำห้วยปวงตีก(ห้วยตาปาด)ในปริมาณที่น้อยลง ปัญหานี้จะเกิดขึ้นเมื่อถึงคราวหน้าแล้งส่งผลให้ปริมาณ น้ำในลำห้วยปวงตีก(ห้วยตาปาด)ทำให้น้ำในลำห้วยปวงตีก(ห้วยตาปาด) ขาดแคลน

7.7 ปริมาณน้ำไม่คงที่

เมื่อน้ำในลำห้วยขึ้นอยู่กับการจัดสรรของชลประทานห้วยขนาดมอญ ทำให้ปริมาณน้ำในลำห้วยขึ้นอยู่ กับการจัดสรรของชลประทาน ส่งผลต่อชุมชนในการคาดการณ์ปริมาณน้ำว่ามากหรือน้อย ประกอบกับกลไกใน การรับรู้และการสื่อสารระหว่างกันยังไม่เป็นระบบ ความต้องการน้ำในการใช้ประโยชน์จึงขึ้นอยู่กับหน่วยงาน ชลประทานเท่านั้น

8. วัฒนธรรมภูมิปัญญาและกระบวนการจัดการห้วยปวงตีก(ตาปาด)โดยความร่วมมือของชุมชน 3

หมู่บ้าน

ในการทำข้อตกลงร่วมกันในการอนุรักษ์ฟื้นฟูลำห้วยปวงตีก(ตาปาด) ของชุมชนทั้ง3ชุมชนนั้นพบว่า แนวทางในการทำข้อตกลงร่วมกันนั้นประกอบไปด้วย ผู้นำชุมชน คณะกรรมการชุมชน สมาชิกสภา องค์การบริหารส่วนตำบลของแต่ละหมู่บ้านจำนวน2คน และยังมีตัวแทนจากกลุ่มต่างๆในหมู่บ้านเข้าร่วม ประชุม เช่น กลุ่มแม่บ้าน กลุ่มเยาวชน กลุ่ม อ.ส.ม เป็นต้น รวมไปถึงชาวบ้านที่เข้าร่วมการประชุมร่วมกัน นั้น ก็ได้มีแผนหรือข้อตกลงร่วมกันในการเข้าใช้ประโยชน์และการอนุรักษ์ลำห้วยปวงตีก(ตาปาด) ไว้ ดังต่อไปนี้

1. กำหนดขอบเขตการใช้ที่ดินริมลำห้วยปางตึก(ตาปาด)เพื่อการใช้ประโยชน์และเพื่อการอนุรักษ์ระบบนิเวศน์ต่าง ๆ รวมไปถึงภูมิทัศน์บริเวณริมฝั่งลำห้วยปางตึก

1.1 กระตุ้นชุมชนในการกำหนดข้อบังคับชุมชน ในการกำหนดแนวทางการปฏิบัติการใช้ลำห้วยและเขตการใช้ที่ดินริมลำห้วย

1.2 จัดระเบียบของชุมชนริมน้ำ โดยใช้ข้อบังคับของชุมชนในการควบคุม ดูแล กิจกรรมต่าง ๆ ไม่ให้ส่งผลกระทบต่อสภาพแวดล้อมของพื้นที่

1.3 พัฒนาพื้นที่ว่าง และพื้นที่สาธารณะริมสองฝั่งลำห้วย โดยปรับสภาพภูมิทัศน์ให้เป็นพื้นที่สีเขียวของชุมชน

2.ฟื้นฟูคุณภาพน้ำและลำห้วย เพื่อให้สามารถใช้ประโยชน์ได้ตามศักยภาพ

2.1 ออกข้อตกลงชุมชนให้บ้านเรือนที่ตั้งอยู่ริมฝั่งลำห้วย ไม่ปล่อยของเสียลงสู่ลำห้วย ดังนี้

2.2 ห้ามจับสัตว์น้ำบริเวณหน้าฝายเขตรองเรียนบ้านปางตึกไปขายฝายด้านทิศใต้เป็นระยะทาง 300 เมตร

2.3 ห้ามตัดต้นไม้ริมฝั่งห้วยตลอดระยะทางจากอ่างเก็บน้ำตาปาดลงไปถึงฝายข้างศาลากลางหมู่บ้านสะพานใหม่

2.4 ห้ามฉีดพ่นสารกำจัดศัตรูพืชและวัชพืชในระยะห่างจากริมฝั่งลำห้วยทั้งด้านไปด้านละ 100 เมตร ตลอดความยาวของลำห้วยทั้งสามหมู่บ้าน

2.5 ห้ามทิ้งขยะและสิ่งปฏิกูลต่างๆลงในลำห้วยตาปาด

2.6 ห้ามปลูกสิ่งก่อสร้างรุกล้ำเข้าไปในลำห้วยตาปาด

3. การอนุรักษ์และฟื้นฟูระบบนิเวศของลำห้วยและบริเวณโดยรอบ

3.1 ศึกษาสำรวจและวิเคราะห์สถานภาพของระบบนิเวศลำห้วยแหล่งน้ำและสองฝั่งลำห้วย เพื่อให้ทราบถึงคุณค่าความสำคัญและภัยคุกคามที่ทำให้เกิดความเสื่อมโทรมและจัดลำดับความสำคัญเพื่อการอนุรักษ์ฟื้นฟู

3.2 ประกาศเขตพื้นที่คุ้มครองสิ่งแวดล้อมพื้นที่มีระบบนิเวศของลำห้วย และ/หรือพื้นที่ที่มีแนวโน้มของการถูกทำลายเพื่อกำหนดเป็นข้อตกลงที่จะปฏิบัติอย่างเคร่งครัดในการอนุรักษ์และฟื้นฟูพื้นที่

4. ฟื้นฟูและอนุรักษ์แหล่งธรรมชาติ แหล่งศิลปวัฒนธรรมริมสองฝั่งลำห้วย วิถีชีวิตดั้งเดิม เพื่อรักษาสภาพแวดล้อมตามธรรมชาติและเพื่อสืบทอดขนบธรรมเนียมประเพณีวัฒนธรรมริมสองฝั่งลำห้วย

4.1 สำรวจ รวบรวมและจัดทำข้อมูลแหล่งธรรมชาติและแหล่งศิลปกรรมที่มีคุณค่าความสำคัญริมน้ำ เพื่อเป็นฐานการบริหารจัดการพื้นที่ที่มีความสำคัญ

4.2 ฟื้นฟู ดูแลสิ่งแวดล้อมธรรมชาติที่มีคุณค่าความสำคัญที่อยู่ริมฝั่งลำห้วย โดยความร่วมมือของชุมชนและมีแผนการดำเนินการที่ชัดเจนเป็นระบบ

5. ส่งเสริมการใช้ประโยชน์จากลำห้วยให้เป็นฐานการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของชุมชน โดยไม่ส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศ และวิถีชีวิตของชุมชน

5.1 จัดให้มีการฝึกและพัฒนาอาชีพเสริมทั้งทางด้านการเกษตร ที่ต้องพึ่งพาลำห้วยเป็นฐานการผลิต โดยมีการปลูกผักสวนครัวตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ปล่อยปลาธรรมชาติในเขตหวงห้ามในลำห้วยตาปาด โดยกิจกรรมปล่อยปลาจะจัดขึ้นในทุกวันที่ 15 พฤษภาคม ของทุกปี ปลูกต้นไม้ริมฝั่งลำห้วยและป่าชุมชน ปลูกหญ้าจัดตั้งศูนย์แปรรูปผลผลิตเพื่อเพิ่มมูลค่า ส่งเสริมแปรรูปลำห้วยและป่าชุมชน

6. สร้างความเข้มแข็งให้ชุมชนเป็นผู้นำและมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์และกำหนดมาตรการทางสังคมในการป้องกันการบุกรุกทำลาย และใช้ประโยชน์โดยไม่คำนึงถึงผลกระทบต่อสภาพแวดล้อม

6.1 ประชาสัมพันธ์ข้อมูลข่าวสาร โดยผ่านหอกระจายข่าวภายในหมู่บ้านทุกวันที่ 5,15,25 ของทุกเดือน รวมไปถึงการประชุมหมู่บ้าน และเอกสารเผยแพร่ต่างๆ เพื่อเป็นการอนุรักษ์ลำห้วยปวงตึก(ตาปาด)ในระยะยาว

9. เกิดข้อมูลฐานทรัพยากรธรรมชาติของห้วยปวงตึกในปัจจุบัน

ทรัพยากรธรรมชาติที่สำคัญของบ้านปวงตึก คือป่าไม้ส่วนใหญ่จะอยู่ในเขตเทือกเขาพนมดงรัก บ้านปวงตึกถือได้ว่าเป็นแหล่งผลิตอาหารที่สำคัญในตำบลตาตุม อาชีพหลัก คือ อาชีพเกษตรกรรม ได้แก่ ข้าว ปอ อ้อย มัน ถั่วลิสง มะม่วง มะขามหวาน ฝรั่ง กล้วย พืชที่ปลูกมากที่สุด คือ ข้าว รองลงมา คือ มันสำปะหลัง ส่วนยางพาราเริ่มมีการปลูกประมาณ ปี พ.ศ. 2535และแพร่หลายขึ้นตามลำดับ

ข้าว ชุมชนจะปลูกข้าวนาปี โดยมีการปลูกแบบในพื้นที่ลุ่มจะนิยมปลูกแบบนาดำ(ลักษณะการปลูก ใช้ไม้ปัก) และนาหว่านชนิดพันธุ์ข้าวไรโนอดีตจะนิยมปลูกสายพันธุ์ดังนี้คือ นางมน, ผกากระบะ, นางเหลือง จึงเมื่อ, มีการขุดมัน(ตำโลง) เพื่อการบริโภค เช่น ตำโลงโตง ตำโลงบา ตำโลงเซียม ตำโลงปวง ตำโลงห่านาที่เปรียง(กลอย) การทอผ้าไหม และการจักสาน นิยมทำเป็นกิจกรรมเล็กๆ ภายในครอบครัว เครื่องจักสานที่นิยมทำคือ เสื่อกา ซึ่งทำขึ้นเพื่อใช้ในครอบครัว

9.1 แหล่งน้ำตามธรรมชาติที่สำคัญ

1. ลำน้ำห้วยตาปาด เป็นสายน้ำที่สำคัญที่สุดเกิดจากเทือกเขาพนมดงรักบริเวณเขา ไหลผ่านบ้านของ บ้านปวงตึก บ้านขนาดมอญ ไหลลงห้วยทัพทันในเขตอำเภอศรีนคร

2. ลำห้วยโคกพะยอม เกิดจากเทือกเขาพนมดงรัก ไหลผ่านบ้านของ บ้านปวงตึก บ้านขนาดมอญ

3. อ่างเก็บน้ำห้วยตาปาด

4. ฝายน้ำล้นห้วยตาปาด

5. ฝายน้ำล้นห้วยโคกพะยอม

6. อ่างเก็บน้ำฐานอดุลย์ไชโย

บทที่ 5

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

สรุปผลการศึกษา

การศึกษา กระบวนการบริหารจัดการลำห้วยปวงตึก(ตาปาด) โดยเครือข่ายชุมชนตำบลปวงตึก อ.สังขะ จ.สุรินทร์ ในการศึกษาได้กำหนดวัตถุประสงค์ของการศึกษาไว้ 4 ประการ คือ ประการแรก เพื่อศึกษาการใช้ประโยชน์จากฐานทรัพยากรในลำห้วยปวงตึก(ตาปาด) ของชุมชนทั้ง 3 หมู่บ้าน ประการที่สอง เพื่อศึกษาสถานการณ์ปัญหาและความขัดแย้งของชุมชนในการจัดการลำห้วยปวงตึก(ตาปาด) ประการที่สาม เพื่อศึกษาวัฒนธรรมภูมิปัญญาของชุมชน 3 หมู่บ้าน ในการจัดการลำห้วยปวงตึก(ตาปาด) ประการที่สี่ เพื่อศึกษากระบวนการจัดการลำห้วยปวงตึก(ตาปาด)โดยความร่วมมือของชุมชน 3 หมู่บ้าน

จากที่กล่าวมาแล้วข้างต้น การลงพื้นที่เก็บรวบรวมข้อมูลของคณะวิจัยได้นำเอากระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research:PAR) เป็นการมีส่วนร่วมของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง นับตั้งแต่การประชุมทีมวิจัยไปจนถึงการดำเนินการเก็บข้อมูลในพื้นที่ โดยผ่านการสำรวจพื้นที่ทางภูมิศาสตร์ รวมไปถึงการสัมภาษณ์บุคคลสำคัญที่จะให้ข้อมูลทางประวัติศาสตร์ของชุมชนปวงตึกทั้ง 3 หมู่บ้าน การสำรวจข้อมูลในการเข้าใช้ประโยชน์ทรัพยากรในลำห้วยปวงตึก(ตาปาด)ของคนในชุมชน มีการประชุมกลุ่มตัวแทนของทั้ง 3 หมู่บ้าน เพื่อระดมความคิดเห็นเกี่ยวกับการจัดการลำห้วยปวงตึก(ตาปาด) ของทั้ง 3 การวิเคราะห์ข้อมูลของทีมวิจัยและการปฏิบัติการโดยการทดลองระหว่างทีมวิจัยและชุมชนต่างๆ มีการนำเครื่องมือต่างๆ มาใช้เพื่อหารูปแบบการจัดการลำห้วยปวงตึก(ตาปาด) ที่ดีและสอดคล้องกับชุมชน

จากการดำเนินงานดังกล่าวมีข้อค้นพบเกี่ยวกับการบริหารจัดการลำห้วยปวงตึก(ตาปาด)โดยเครือข่ายชุมชน ตำบลปวงตึก อำเภอสังขะ จังหวัดสุรินทร์ 4 ประการ

ประการแรก เนื่องจากที่ตั้งหมู่บ้านอยู่บริเวณเนินเขาสลับกับที่รายล้อมริมฝั่งห้วย บ้านปวงตึกจึงมีลำห้วยปวงตึก(ตาปาด)ไหลผ่าน ซึ่งลำห้วยปวงตึก(ตาปาด)เป็นลำห้วยสำคัญที่ไหลมาจากเทือกเขาพนมดงรัก พื้นที่ส่วนใหญ่ของบ้านปวงตึกนั้นเหมาะแก่การทำเกษตร ทำนา ทำสวน ทำไร่ ซึ่งการทำนาก็จะมีทั้งการทำนาปรังและนาปี เนื่องจากมีทรัพยากรที่เอื้ออำนวยอยู่ตลอดทั้งปี วิถีชีวิตของคนในหมู่บ้านมีความสัมพันธ์กับลำห้วยปวงตึก(ตาปาด)มายาวนาน เนื่องจากลำห้วยปวงตึก(ตาปาด)มีน้ำอยู่ตลอดทั้งปี ทำให้ชาวบ้านมีน้ำในการอุปโภคอยู่ตลอดทั้งปี ส่วนในด้านการทำประมง ชาวบ้านก็ใช้ลำห้วยเป็นฐานสำคัญในการเลี้ยงปากท้องและเป็นแหล่งทำรายได้เข้ามาจนเกือบครอบครัว เนื่องจากลำห้วยปวงตึก(ตาปาด)มีสัตว์น้ำอยู่ค่อนข้างสมบูรณ์ รวมไปถึงการเลี้ยงสัตว์ในหน้าแล้ง อีกทั้งบริเวณริมฝั่งลำห้วยนั้นเป็นป่าชุมชน ที่ชาวบ้านสามารถเข้าใช้ประโยชน์ได้อย่างต่อเนื่อง ซึ่งลำห้วยปวงตึก(ตาปาด)นั้นเปรียบเป็นฐานทรัพยากรที่หล่อเลี้ยงชีวิตผู้คนในตำบลปวงตึกที่สำคัญที่ขาดไม่ได้

ประการที่สอง ลำห้วยปวงตึก(ตาปาด)เป็นลำห้วยสำคัญที่หล่อเลี้ยงชีวิตผู้คนในแถบนั้น ซึ่งปัญหาที่พบในการเข้าใช้ประโยชน์และทรัพยากรในลำห้วยปวงตึก(ตาปาด) นั้นก็มีมากพอสมควร เช่น ปัญหาการตื้นเขินและวัชพืช ปัญหาน้ำท่วม ปัญหาการลุดลำห้วย ปัญหาในการใช้สารเคมีในการทำการเกษตรของชาวบ้าน ปัญหาของการจัดสรรน้ำในเขื่อนขนาดมอญ ปัญหาน้ำขาดแคลน และปัญหาปริมาณน้ำไม่คงที่ จากปัญหาที่กล่าวมานั้นพบว่าปัญหาที่เกิดขึ้น ก็เกิดจากชาวบ้านที่เข้าไปใช้ประโยชน์ รวมไปถึงเจ้าหน้าที่กรมชลประทานที่บริหารจัดการน้ำในเขื่อนขนาดมอญไม่ได้ จึงส่งผลกระทบตามมา

ประการที่สาม กระบวนการจัดการลำห้วยปวงตึก(ตาปาด) ได้มีการทำข้อตกลงร่วมกันของทั้ง 3 หมู่บ้าน ในการเข้าใช้ประโยชน์และการอนุรักษ์ฟื้นฟู ทรัพยากรในลำห้วยปวงตึก(ตาปาด) ซึ่งการทำข้อตกลงร่วมกันนั้นก็มีผู้นำหมู่บ้าน กรรมการ สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบล ของทั้ง 3 หมู่บ้าน อีกทั้งตัวแทนกลุ่มต่างๆ และชาวบ้านของแต่ละชุมชน ร่วมประชุมวางแผนการจัดการลำห้วยปวงตึกร่วมกัน โดยแผนที่ทำร่วมกันนั้นถือเป็นข้อบังคับหรือข้อตกลงร่วมกันของทั้ง 3 หมู่บ้าน ซึ่งข้อตกลงนั้นพบว่ามีทั้งหมด 6 ข้อที่ออกร่วมกันในการจัดการลำห้วยปวงตึก(ตาปาด) ดังต่อไปนี้

1. การเข้าใช้ประโยชน์ริมฝั่งห้วย เพื่อการเข้าใช้ประโยชน์และการอนุรักษ์ โดยให้ชุมชนกำหนดข้อตกลงร่วมกันเพื่อเป็นแนวทางในการปฏิบัติเข้าใช้ที่ดินริมฝั่งห้วย การจัดระเบียบชุมชนริมน้ำ การพัฒนาพื้นที่ว่างให้เป็นพื้นที่สาธารณะของชุมชน

2. การฟื้นฟูคุณภาพน้ำและลำห้วยเพื่อใช้ประโยชน์ โดยการกำหนดข้อตกลงและข้อปฏิบัติร่วมกันของแต่ละชุมชน ไม่ปล่อยของเสียลงแหล่งน้ำ ห้ามปลูกสิ่งก่อสร้างรุกล้ำเข้าไปในลำห้วย กำหนดบริเวณเพื่อใช้เป็นพื้นที่อนุรักษ์และฟื้นฟู เช่นการกำหนดบริเวณห้ามจับสัตว์น้ำและตัดต้นไม้ริมฝั่งห้วย รวมไปถึงการกำหนดการใช้สารเคมีของชาวบ้านในการทำการเกษตรนั้น ต้องห่างจากลำห้วยอย่างน้อย 100 เมตร

3. การอนุรักษ์และฟื้นฟูระบบนิเวศ โดยการสร้างการเรียนรู้ให้กับชาวบ้าน ให้ทราบถึงคุณค่าและภัยคุกคามที่จะเกิดขึ้นกับการเข้าใช้ประโยชน์ในลำห้วยปวงตึก ให้ชาวบ้านเข้าใช้ประโยชน์อย่างถูกวิธีเพื่อเป็นการอนุรักษ์ไปในตัวและถือเป็นข้อปฏิบัติ และประกาศเขตคุ้มครองสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ ที่มีแนวโน้มจะเสื่อมโทรม

4. ฟื้นฟูศิลปวัฒนธรรมและวิถีชีวิตดั้งเดิม เพื่อรักษาไว้ซึ่งวิถีชีวิตของคนริมฝั่งห้วย โดยการจัดทำข้อมูลความสำคัญของธรรมชาติและศิลปวัฒนธรรมเพื่อเป็นฐานในการจัดการบริหารต่อไป

5. ส่งเสริมการใช้ประโยชน์จากลำห้วยปวงตึก เพื่อเป็นฐานในการพัฒนาฐานเศรษฐกิจโดยการฝึกและพัฒนาอาชีพของชาวบ้านควบคู่กับการอนุรักษ์ฟื้นฟูระบบนิเวศ เพื่อให้ลำห้วยเป็นฐานการผลิตที่สำคัญและยั่งยืน

6. สร้างความเข้มแข็งในการอนุรักษ์ โดยฝ่ายการประชาสัมพันธ์ภายในหมู่บ้านทุกๆเดือน มีเอกสารเผยแพร่ รวมไปถึงมาตรการลงโทษ เพื่อเป็นการป้องกันการบุกรุกและทำลายระบบนิเวศของลำห้วยถูกทำลาย

อภิปรายผล

จากการศึกษาที่กล่าวมาแล้วข้างต้นนั้น พบว่า เดิมลำห้วยปวงตึกนั้นเป็นแหล่งน้ำที่อุดมสมบูรณ์ ซึ่งคุณภาพน้ำในลำห้วยปวงตึกในขณะนั้นสามารถบริโภคได้โดยตรง แต่ในปัจจุบันนี้พบว่าคุณภาพน้ำในลำห้วยปวงตึกนั้นลดต่ำลง สามารถนำมาใช้ได้ในส่วนของการอุปโภคเท่านั้น ซึ่งสาเหตุส่วนหนึ่งนั้นน่าจะมาจากการใช้สารเคมีในกระบวนการทำเกษตรกรรมของชาวบ้านที่ไหลลงสู่ลำห้วยปวงตึก เนื่องจากการได้มีการขยายพื้นที่เพื่อปลูกพืชเศรษฐกิจเข้าไปใกล้กับริมฝั่งลำห้วยปวงตึกเพิ่มมากขึ้น

จากปัญหาที่พบดังกล่าวนำไปสู่การตั้งคำถามและการหาคำตอบของชาวบ้านว่าปัญหานี้เกิดขึ้นได้อย่างไรและแนวทางแก้ไขไปในทิศทางไหน เพื่อเตรียมรับมือในอนาคตข้างหน้า เมื่อเป็นเช่นนี้ชาวบ้านจึงเริ่มรวมกลุ่มกันระดมความคิดเพื่อหาที่มาของปัญหา ก็พบว่าปัญหานั้นเกิดจากชาวบ้านที่เข้าไปใช้ประโยชน์จากลำห้วยปวงตึกเป็นส่วนใหญ่ เมื่อพบปัญหาดังกล่าวทางกลุ่มก็ได้ทำแผนเพื่อจะแก้ไขปัญหานี้ๆ โดยมีกลุ่มของผู้นำชุมชนเป็นหัวเรือเพื่อที่จะประสานชาวบ้านของแต่ละหมู่บ้านทั้ง 3 หมู่บ้าน เพื่อหาแนวทางในการแก้ไขปัญหานี้ ซึ่งแนวทางการแก้ไขปัญหานี้ที่ได้มานั้นก็ผ่านการปฏิบัติและการทดลองมาหลายวิธี ก็ได้แนวทางในการแก้ไขปัญหามาหลายวิธี เช่น การสร้างสำนึกให้แก่ชาวบ้านให้รักสิ่งแวดล้อมและช่วยกันดูแลและอนุรักษ์ไว้ซึ่งทรัพยากรธรรมชาติที่สำคัญ และแนวทางการแก้ไขปัญหานี้โดยการลงมือปฏิบัติเพื่อฟื้นฟูระบบนิเวศที่เสียหาย รวมไปถึงการกำหนดบทลงโทษสำหรับผู้ฝ่าฝืนข้อตกลง

การที่ได้มาซึ่งแนวทางในการแก้ไขปัญหานี้ก็เกิดจากการทำงานร่วมกันของชาวบ้านและผู้นำของทั้ง 3 หมู่บ้าน ซึ่งผู้นำหมู่บ้านในที่นี้ก็จะประกอบไปด้วย ผู้ใหญ่บ้าน กรรมการหมู่บ้าน สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล รวมไปถึงตัวแทนกลุ่มต่างๆ รวมถึงชาวบ้านบางส่วนของแต่ละหมู่บ้าน ซึ่งกลุ่มคนดังกล่าวจะเป็นตัวแทนหลักๆของแต่ละหมู่บ้านที่มาทำงานขับเคลื่อนแนวทางการจัดการลำห้วยปวงตึกของชาวบ้านทั้ง 3 หมู่บ้าน ไม่ว่าจะเป็นการวางแผนการทำงาน หรือการประสานงานเพื่อให้การทำงานของทั้ง 3 หมู่บ้านนั้นมีความสอดคล้องกันและเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน เมื่อเกิดการทำงานร่วมกันของชาวบ้านทั้ง 3 หมู่บ้าน ก็พบว่าชาวบ้านทั้ง 3 หมู่บ้านนั้นมีความสัมพันธ์ต่อกันอย่างแน่นแฟ้น มีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน สนับสนุนซึ่งกันและกันอยู่ตลอดเวลา มีความห่วงใยในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมที่สำคัญและยั่งยืน

อุปสรรคและปัญหา

1. ทีมวิจัยยังไม่ตรงต่อเวลา
2. ทีมวิจัยยังเกี่ยวกันต่อการไปร่วมกิจกรรมนอกพื้นที่เนื่องจากกิจกรรมการทำนาและมีอาชีพรับจ้างรายวันรับเหมาก่อสร้าง
3. เก็บข้อมูลไม่ถูกต้องเนื่องจากสงสัยแต่ไม่กล้าถาม
4. ลำห้วยไม่เป็นรูปร่างที่แน่นอน
5. แหล่งน้ำทุกประเภทยังไม่ทราบว่ามีปริมาณน้ำเท่าไร
6. แหล่งน้ำแต่ละจุดอยู่ห่างกัน

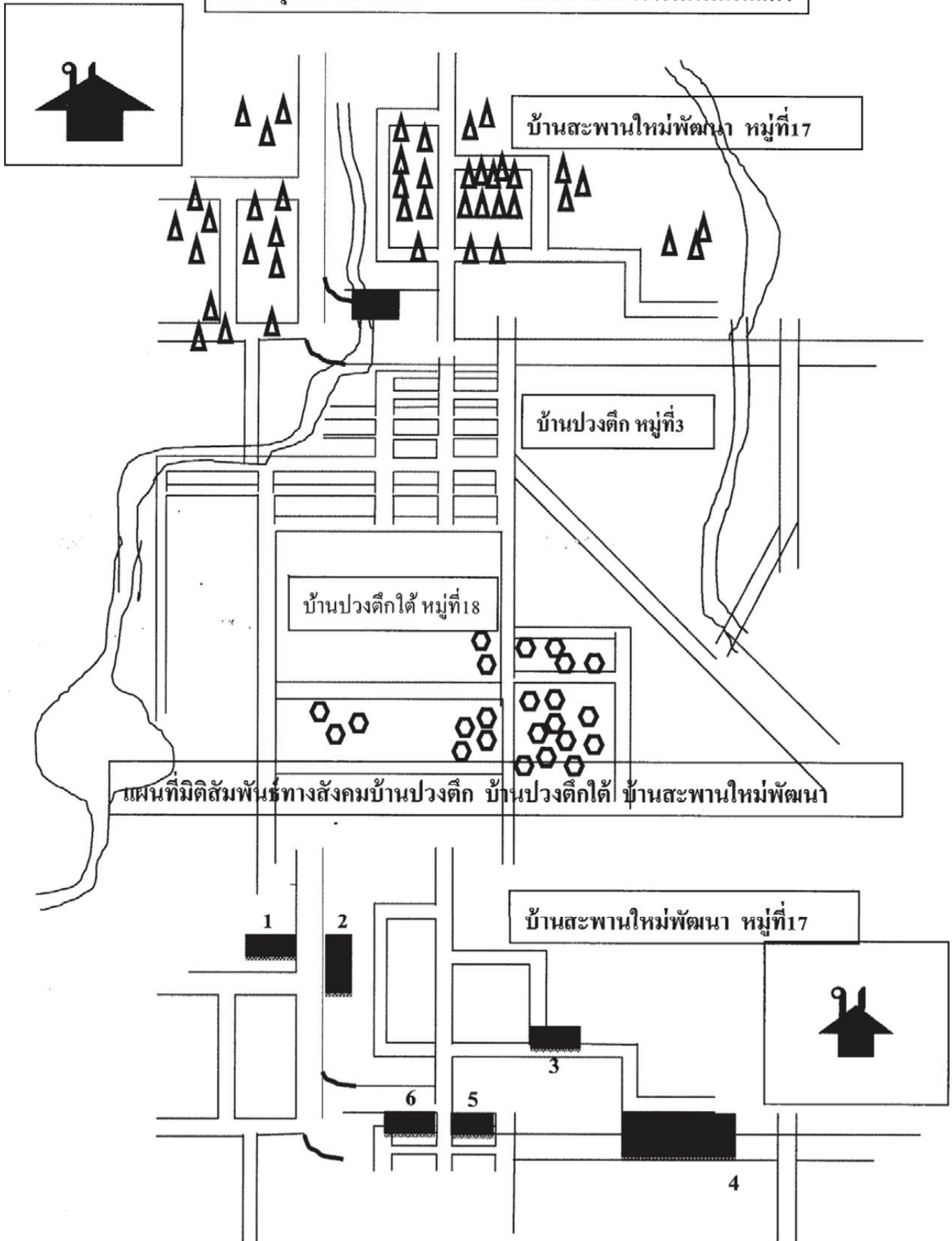
7. แหล่งน้ำยังไม่ทราบจุดพิกัดที่แน่ชัด

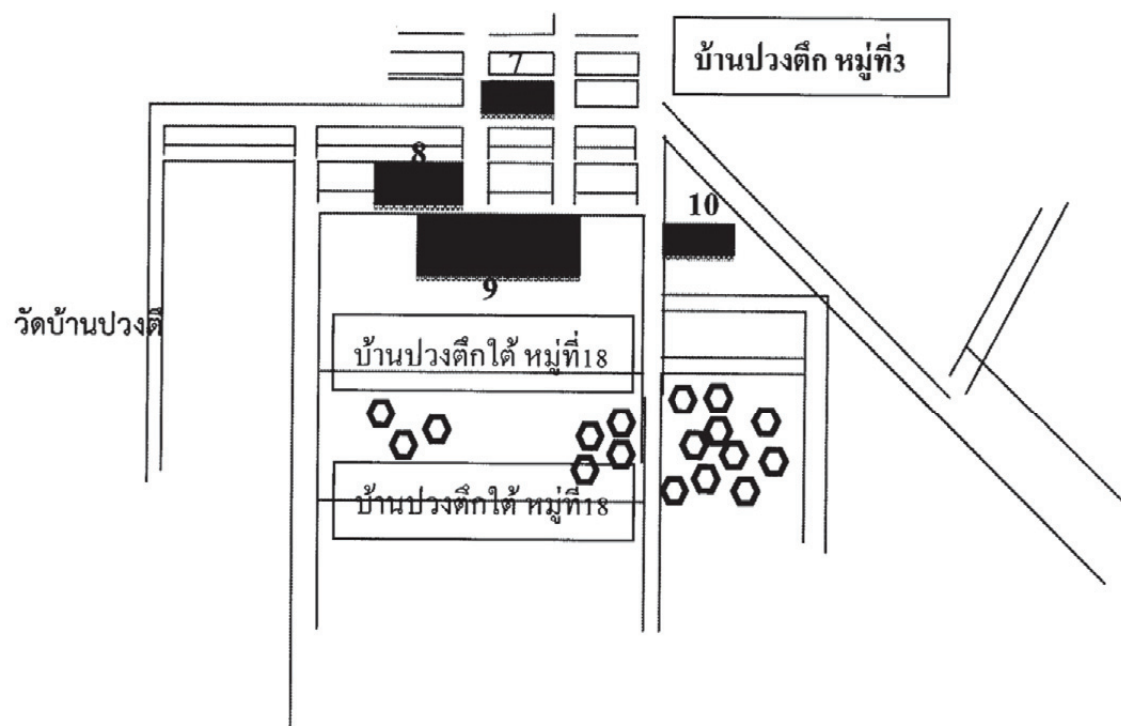
ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะต่อชุมชน กลุ่มนักวิจัยในชุมชนควรมีการประสานงานกันภายในกลุ่มให้ชัดเจนและสร้างความสัมพันธ์ภายในกลุ่มให้มากขึ้น เพื่อที่จะได้รับทราบปัญหาในการดำเนินงานจริงในพื้นที่ตลอด เพื่อที่จะได้หาแนวทางการแก้ไขปัญหาร่วมกันระหว่างกลุ่มนักวิจัยและชาวบ้าน รวมไปถึงหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง
2. ข้อเสนอแนะต่อการทำการศึกษาวิจัย ควรทำการวิจัยและพัฒนาศักยภาพการบริหารจัดการกลุ่มให้มากขึ้น รวมไปถึงการสื่อสารให้สมาชิกในคณะทำงานเข้าใจร่วมกันในเรื่องหน้าที่ของแต่ละบุคคลที่ได้รับ เพื่อให้แต่ละบุคคลนั้นสามารถทำงานได้สอดคล้องกัน และเป็นทีมมากขึ้น
3. ข้อเสนอแนะต่อการอนุรักษ์ ควรจะมีหน่วยงาน/องค์กร ที่เกี่ยวข้องเข้ามาดูแล และหาแนวทางร่วมกันที่จะอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม รวมไปถึงการจัดการอื่นๆในลำห้วยปวงตึก เพื่อที่จะคงไว้ซึ่งทรัพยากรธรรมชาติที่ยั่งยืน

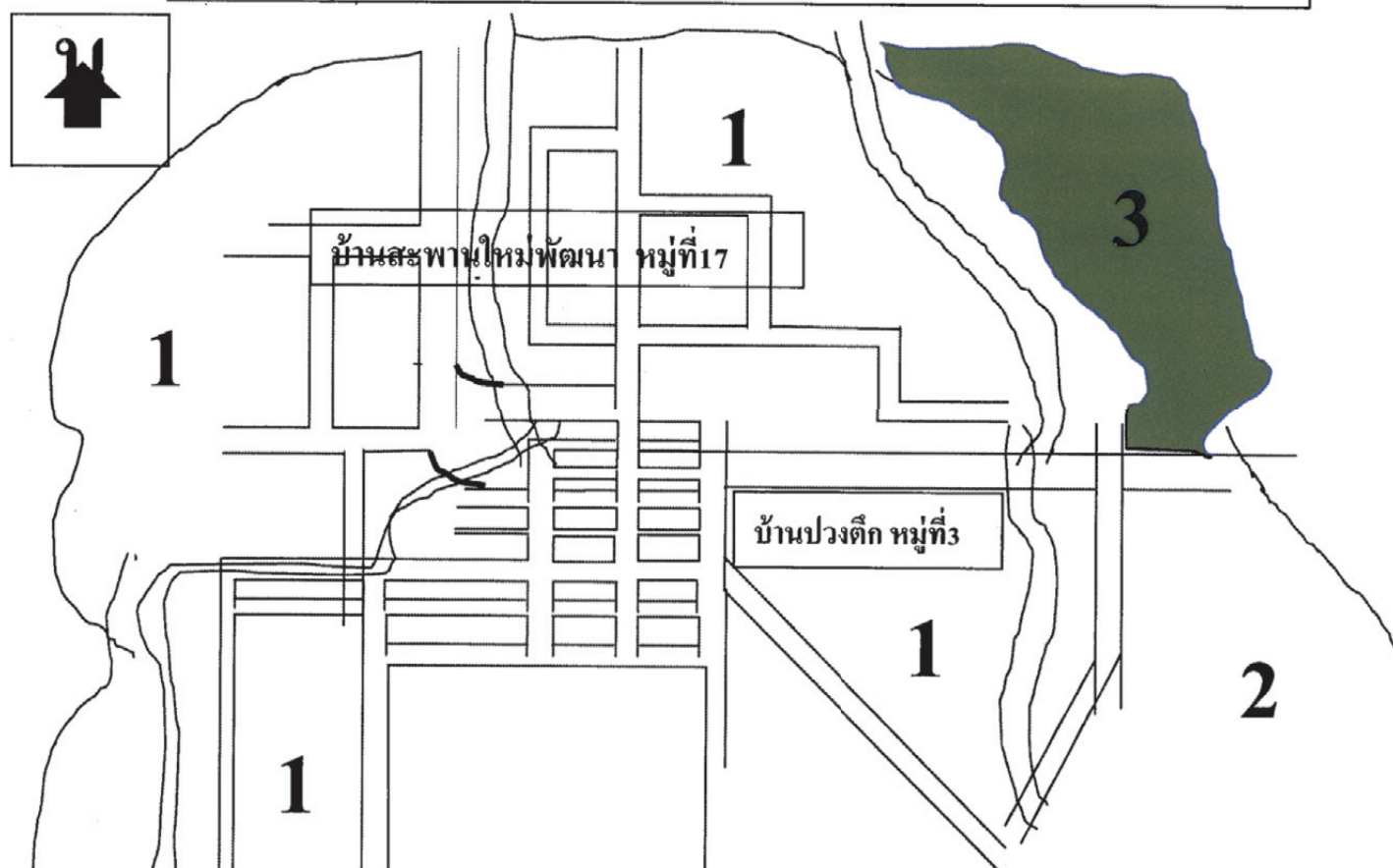
ภาคผนวก

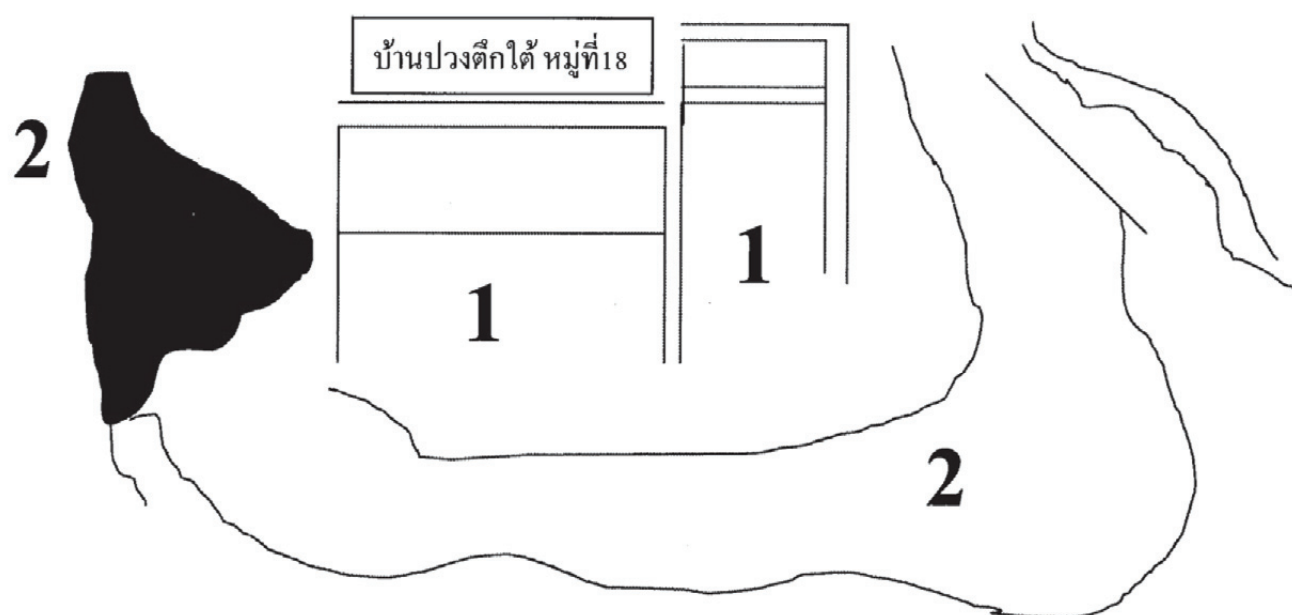
แผนที่ชุมชนบ้านปวงตึก บ้านปวงตึกใต้ บ้านสะพานใหม่พัฒนา

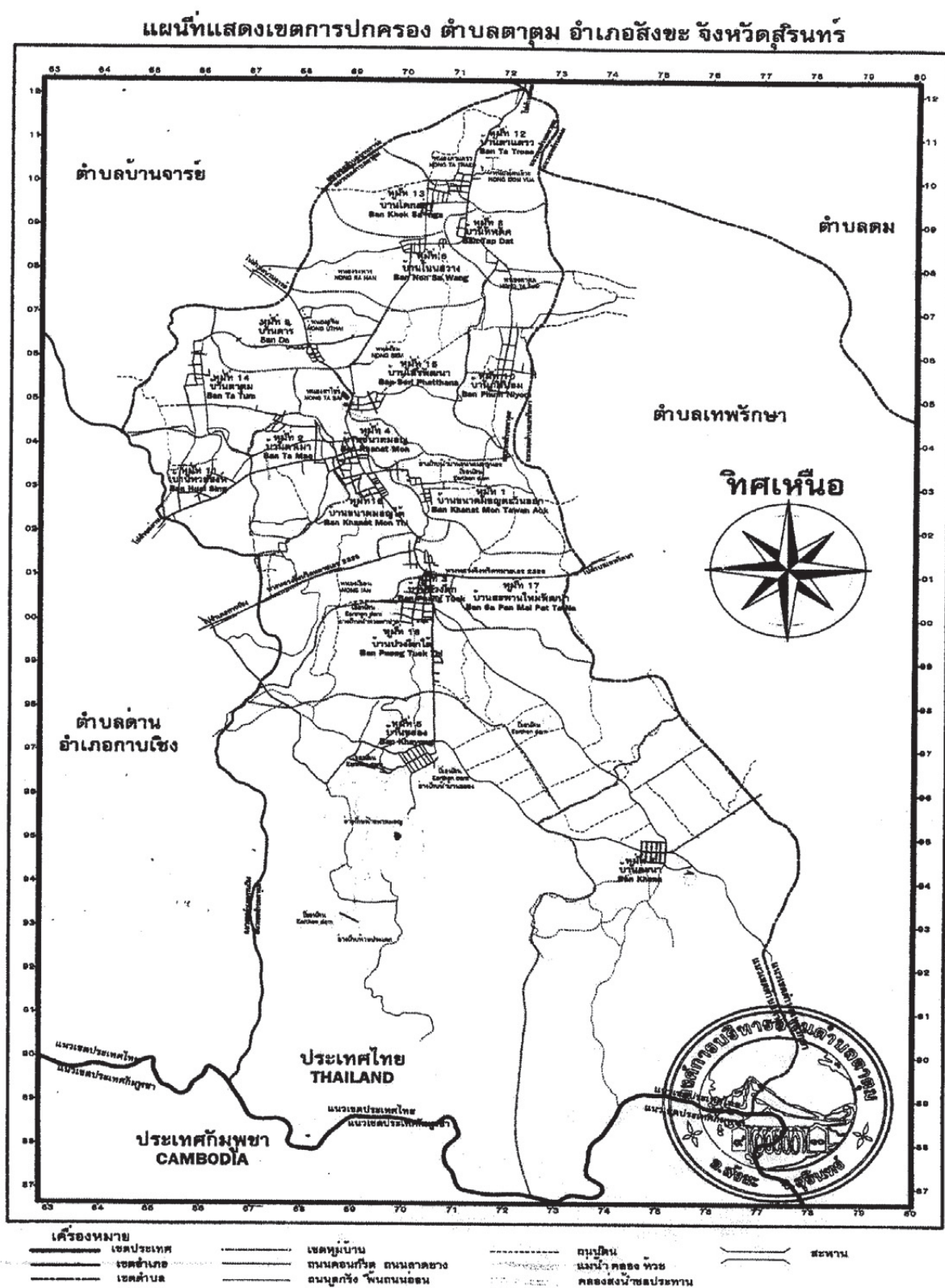

แผนที่แหล่งทรัพยากรธรรมชาติบ้านปวงดิก บ้านปวงดิกใต้ บ้านสะพานใหม่พัฒนา

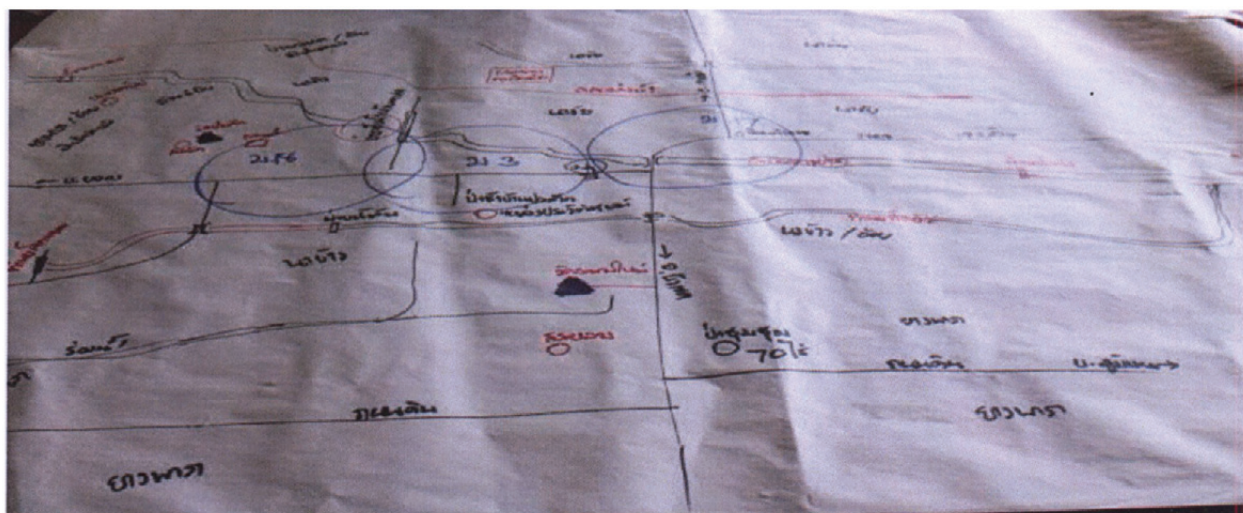

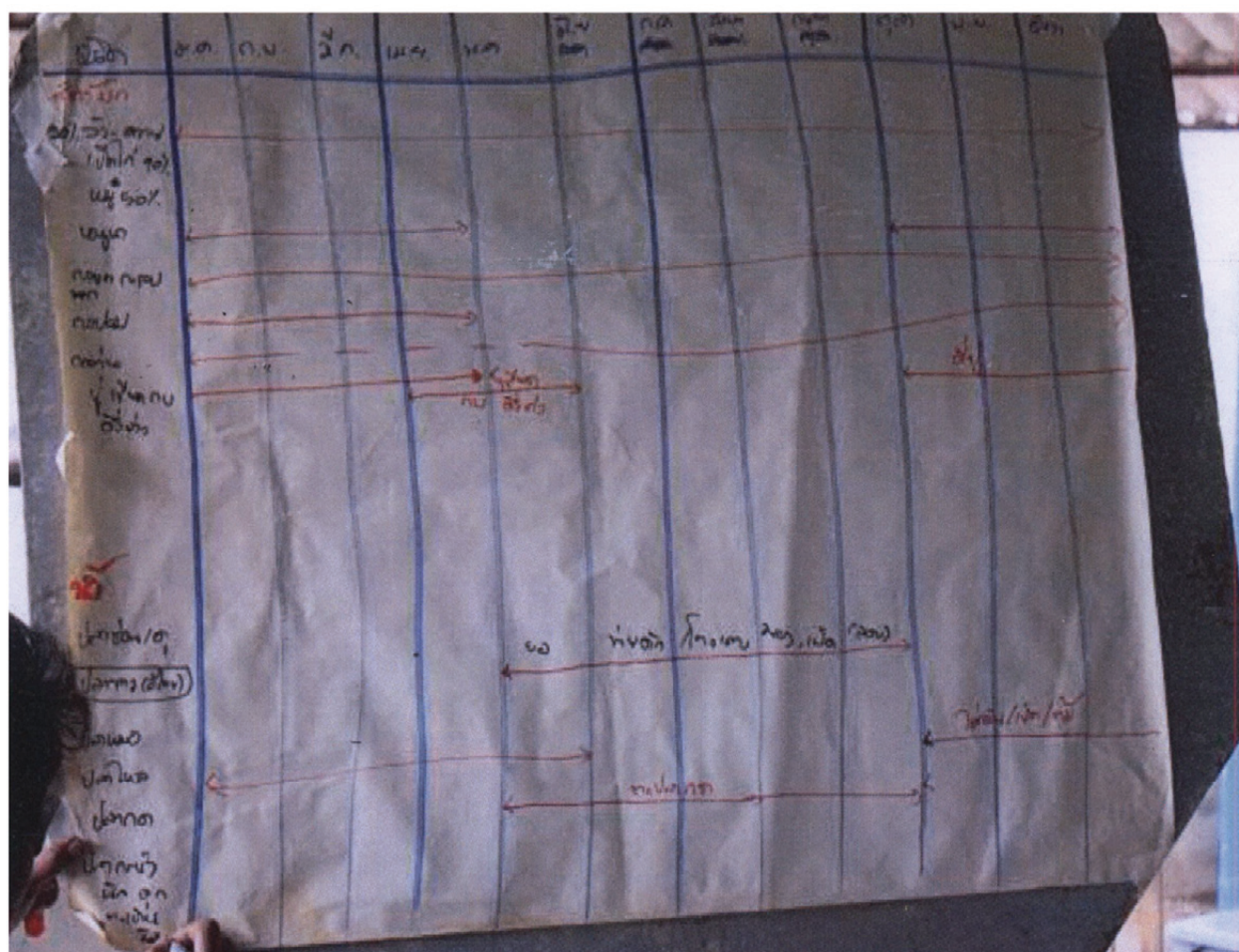
ภาพประกอบที่ 8 แผนที่แสดงแผนผังชุมชนทั้ง 3 ชุมชน

ภาพประกอบที่ 9 แผนที่แสดงเขตการปกครองตำบลตาตุม

ภาพประกอบที่ 10 การสร้างแผนที่เดินดิน

ภาพประกอบที่ 11 การทำปฏิทินการใช้ประโยชน์จากสัตว์

ภาพประกอบที่ 12 ป้ายเขตอนุรักษ์สัตว์น้ำ

ภาพประกอบที่ 13 ฝ่ายชลประทาน

ภาพประกอบที่ 14 การประชุม เพื่อวางแผนร่วมกัน

ภาพประกอบที่ 15 สำรวจพื้นที่ เพื่อวางแผนพัฒนาลำห้วยปวงดึก

แบบสอบถามการวิจัยชุมชนหมู่บ้านปวงดึก หมู่บ้านสะพานใหม่ หมู่บ้านช่วงดึกใต้

1. ประวัติศาสตร์ชุมชน

1.1 ประวัติศาสตร์ความเป็นมาหมู่บ้านปวงดึก

.....

.....

.....

1.2 ประวัติศาสตร์การทำมาหากิน (เศรษฐกิจ)

.....

.....

.....

1.3 ประวัติศาสตร์วัฒนธรรม

.....

.....

.....

2. วัฒนธรรมชุมชน

2.1 วัฒนธรรมการกินอยู่

.....

.....

.....

2.2 วัฒนธรรมการประกอบอาชีพ

.....

.....

.....

2.3 การบริโภคสื่อ.....

2.4 วัฒนธรรมการแต่งกาย.....

2.5 วัฒนธรรมด้านภาษาและการสื่อสาร

.....

3. ประเพณีชุมชน

3.1 ทำปฏิทินประจำปี ในรอบ 12 เดือน

.....

.....

4. หลักฐานข้อมูลทรัพยากรธรรมชาติ ทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชนทั้งหมดและลำห้วยตาปาด

.....

.....

.....

ห้วยตาปาด

1. ทรัพยากรในลำน้ำตาปาดมีอะไรบ้าง (อดีต – ปัจจุบัน) (ประวัติลำห้วยตาปาด)

.....

.....

.....

2. ระบบนิเวศฝั่งห้วย (อดีต – ปัจจุบัน)

2.1 สัตว์ป่า

.....

.....

2.2 ชื่อพันธุ์ไม้ในชุมชน

.....

2.3 พืชสมุนไพร คุณค่าทางยาของสมุนไพร

.....

2.4 ของป่าที่หามาดำรงชีวิตในชุมชน

.....

3. คราวเรือนที่ใช้ประโยชน์จากลำห้วยตาปาด

.....

4. ระบบชลประทาน

4.1 ฝายดิน

.....

4.2 ฝายน้ำล้น

.....

4.3 ทำนบดิน

.....

4.4 คลองไส้ไก่

.....

4.5 การนำน้ำมาใช้

.....

.....

.....

5. ประโยชน์ที่ได้จากลำห้วยตาปาด

.....

.....

.....